

De Poortwegh alias Crommestraete

Gerdi Staelens

Inleiding

De Koekelaarse Portweg kwam afgelopen jaren meer dan ooit in de belangstelling omdat de Houtlandse Milieuvereniging, die ijvert voor de heropening van voetweg 21¹ in Ichtegem, de Portweg als aansluitend tracé betrok in hun acties.

De Portweg spreekt intussen tot de verbeelding van velen².

Veel vragen worden over de weg gesteld.

Waarom loopt deze weg naar de Handzamevallei? Wat was zijn functie? Van wanneer dateert hij? Wanneer raakte deze weg in onbruik?

Veel zaken kunnen we wellicht nooit meer achterhalen, maar willen we de Portweg beter leren kennen dan zullen we een aantal facetten ervan moeten bestuderen.

We beseffen dat de materie complex is en dat we moeten werken met veel onzekerheden.

Een hypothese uitwerken lijkt ons de enige manier om een aantal tipjes van de verschillende sluiers, die de Portweg bedekken, op te lichten.

Situering van de Portweg

Tussen Eindsijk en Ruidenberg

De Portweg maakt aanspraak op een aanvankelijk doorlopend tracé tussen het gehucht Eindsijk gelegen aan de Handzamevaart in Vladslo en de Ruidenberg op de gemeentegrens tussen Koekelare en Ichtegem. We baseren ons hiervoor op geschreven bronnen, gemeentekaarten en straatnamen.

De straatnaam Portweg treffen we vandaag nog op het grondgebied van de voormalige gemeenten Koekelare en Vladslo. De naam Portweg verdween echter voor het tracé in Bovekerke. Ten gevolge van de gemeentefusie (1971) werd de naam veranderd naar Populiereweg³.

¹ Sinds november 2005 ijveren tientallen verenigingen, waaronder de Spaenhiers, voor het behoud en de heropening van een deel van buurtweg 21 (Fonteinpad) in Ichtegem, in het bijzonder het tracé langs de toegangswegen tot de Roopijfontein en het verlengde tracé tot de plaats, waar zich een in de achtermuur van het kasteel van Wijnendale een poortje bevindt.

² Meer dan 80 mensen toonden interesse voor de Portweg op de themadag "Wijnendale en Portweg" op 3 mei 2009. G. Staelens leverde de bijdrage voor Spaenhiers over de Steenstraat, de Portweg en Eindsijk.

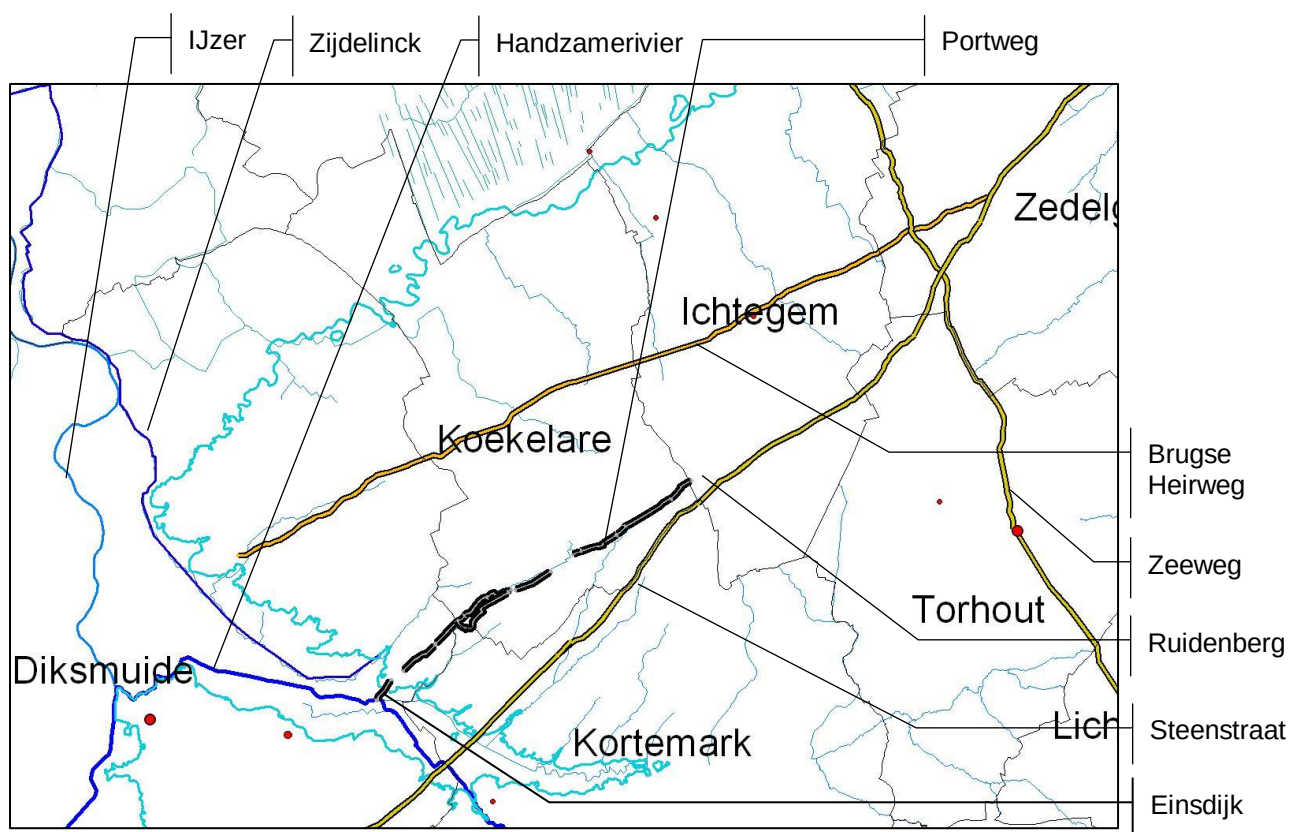
³ Een voormalig café "De Populier", op de kruising van de Portweg en de Moervijverweg was vermoedelijke de inspiratiebron voor de nieuwe naam. Na een lange tijd van leegstand werd het café in 1977 door Johny Huyghe omgevormd tot een woning. De topografische kaart Carte Occidentale gemaakt door Popp in 1872 vermeldt *Cab. Popeliers* op deze plaats.

■ Tussen Brugse Heirweg en Steenstraat

We kunnen de Portweg ook situeren op basis van zijn ligging tussen twee belangrijk oude wegen, nl. ten noorden de Brugse Heirweg en ten zuiden de Steenstraat.

Vaak wordt de Steenstraat die loopt langs de zuidelijke gemeentegrens van Koekelare en die door vondsten⁴ geassocieerd wordt met de laat-Romeinse periode (270-410 n. Chr.), aanzien als de oudste weg in de regio. Onderzoek van M. Dewilde stuurde dit beeld bij en toonde aan dat de Brugse Heirweg, waarvan het oorspronkelijke tracé door het centrum van Koekelare loopt, teruggaat tot een kustweg uit het begin van de Gallo-Romeinse periode (70-100 n. Chr.)⁵.

De Portweg situeert zich dus ook tussen twee Romeinse wegen.

Situeringskaart met de Portweg tussen de Brugse Heirweg & de Steenstraat en tussen Eindsijk & de Ruidenberg.

⁴ Waaronder de muntschat van Werken.

⁵ DEWILDE 2001, 35. M. Dewilde kwam tot dit besluit door de vele archeologische bevindingen langs het tracé in Hondschote (F), Leisele, Izenberge, Alveringem, Kaaskerke, Beerst, Koekelare, Ichtegem, Aatrijke en Zedelgem.

■ Situering in tijd

De Portweg situeren in de tijd is een moeilijke opgave.

Ooit werd de weg aangelegd door de mens. Vandaag de dag loopt het tracé van de Portweg evenwel niet meer continu door. We ervaren bijgevolg dat de weg een soort levenscyclus lijkt te hebben.

Het bestuderen van de periode van de aanleg van het tracé is bijna onmogelijk.

Zonder expliciete bronnen kunnen we alleen een hypothetische benadering hanteren. Onze enige zekerheid is het feit dat de periode van aanleg voorafgaat aan de periode van gebruik, maar zolang de eerste ingebruikname niet gekend is, kunnen we hierover nooit iets met zekerheid zeggen. We dienen ons dan ook zoveel als mogelijk te concentreren op het gebruik van de weg.

Allerhande indicaties, die we kunnen relateren aan het gebruik van de weg, kunnen ons mogelijk helpen om het gebruik van de weg te situeren in de tijd. Dit kunnen detailelementen zijn van fysische aard op het tracé, maar evengoed kan dit de ligging van de weg in zijn totaliteit zijn. Zo kan de oriëntatie van de weg het doel van de weg laten veronderstellen. Het doel kan dan mogelijk opnieuw een indicatie opleveren voor een activiteit die we kunnen plaatsen in de tijd.

Het onderzoek in onderhavig artikel zal ons spijtig genoeg enkel aanduidingen kunnen geven van vage tijdstippen.

■ Diverse invalshoeken

Door voorgaande situeringen kan men vaststellen dat er verschillende invalshoeken zijn om een onderzoek van de Portweg te benaderen.

De valkuilen bij het formuleren van een hypothese zullen we zoveel als mogelijk proberen te beperken door multidisciplinair te werk te gaan.

■ Onderzoek van het tracé

Zoals reeds eerder aangehaald zal het onderzoek naar het gebruik van de Portweg louter van hypothetische aard zijn. Bronnen ontbreken. Het zijn vooral de fysische kenmerken en de algemeen historische aspecten, die ons kunnen helpen in het onderzoek.

Gezien het karakter van de informatie ligt het dan ook voor de hand om de historische geografie in het onderzoek te betrekken.

Om een cultuurlandschap te bestuderen, dienen we de samenstellende onderdelen ervan te bekijken. Dit zijn voor een historisch geografisch onderzoek de nederzettingen, de infrastructuur en de percelering. Maar aangezien de Portweg zelf een infrastructuurelement is zullen we het landschap in de onmiddellijke omgeving mee betrekken in het onderzoek⁶.

⁶ Als het cultuurlandschap bestaat uit de nederzettingen én de infrastructuur én de percelering, dan kan de infrastructuur mogelijk beter begrepen worden door de infrastructuur te onttrekken van het landschap in zijn totaliteit (infrastructuur = landschap – nederzetting – percelering).

■ Nederzettingen

De bespreking van de nederzettingen langs het traject van de Portweg bevat enkel informatie die gericht is op dit historisch geografisch onderzoek. Andere beschrijvende informatie over de nederzettingen ligt buiten de focus.

■ Eindsijk

Wie vandaag een kijkje neemt op Eindsijk nabij de Handzamerivier zal de prachtige natuur van de Handzamevallei ervaren. Niet voor niets is de Handzamevallei als Europees Vogelrichtlijngebied voor watervogels aangeduid.

Het Handzamekanaal en de weg op de dijk bij Eindsijk (Foto G. Staelens aug. 2000).

Als we de 5 meter hoogtelijn hanteren als afbakening van de Handzamevallei, dan moeten we ons de vallei voorstellen als een wig⁷ in een ruimer landschap.

⁷ Zie tweede pagina van dit artikel. De wig ontstond tengevolge van sterke erosie tijdens het derde interglaciaal (Riss-Würm: 180.000-120.000 BP). De Handzamevallei kreeg toen haar maximale insnijding. Tijdens de vierde ijstijd (Würm: 120.000-10.000 BP) voerden noordwestenwinden zand aan uit de drooggevalen Noordzee. De gehele Handzamedepressie werd toen met zandig materiaal overdekt. Tijdens de warmere Alleröd (12.850-13.900 BP) ontdooide de permanente bevroren ondergrond, waarna de erosie terug toenam. Vanaf het Holoceen (10.000 BP) ontstond een diep valleienstelsel dat aan de basis ligt van de meeste beken in het Handzamebekken.

■ Bewoning

Einsdijk is niet altijd vrij van bebouwing geweest zoals we het vandaag kennen.

K. De Flou⁸ vermeldt voor Einsdijk eene wijk en eene herberg, bij de Kruisvaart, te Vlad slo.

Daardoor dient men de woningen langs de toegangsweg tot de vaart⁹ en deze vanop de dijk samen te beschouwen onder de naam Einsdijk¹⁰.

Op oude kaarten als de Pourbus- en de Ferrariskaart merken we ook effectief woningen langs de toegangsweg en op de dijk.

Fragment uit de Pourbuskaart (1571) met centraal Einsdijk.
Op de dijk tellen we twee woningen en een vijftal langs de toegangsweg.

Fragment uit de Ferrariskaart (1771). Op deze kaart tellen we drie woningen langs de rechteroever van de Handzamevaart. Op een zestal percelen langs de toegangsweg treffen we gebouwen.

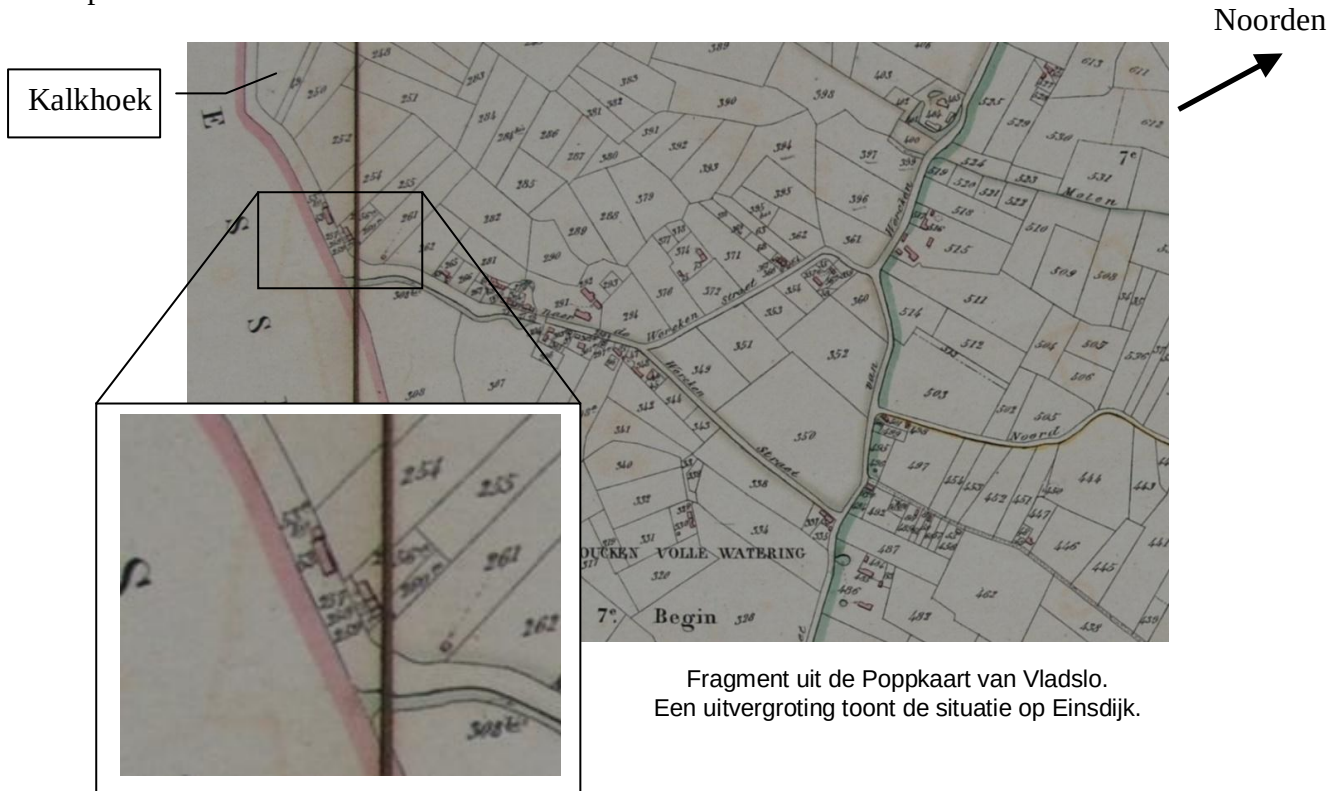
⁸ DE FLOU 1931, 957.

⁹ Kruisvaart wijst op het feit dat het kanaal van Zarren ter hoogte van Einsdijk aansluit op het Handzamekanaal.

¹⁰ De legger van Vlad slo uit 1843 vermeldt Einsdijk nog in een ruimer gebied.

De vermelding van “Steenclamp¹¹ Cabaret” slaat op een drankgelegenheid aldaar. De naamgeving *steenclamp* laat er een zekere bedrijvigheid veronderstellen. Ook het toponiem *Kalkhoek* nabij Eindsdijk in de ommeloper van Vladslo (1641) wijst in die richting.

Door de Poppkaart kennen we de situatie in het midden van de 19de eeuw. We tellen één ruime woning die op de dijk staat en nog een drietal optrekjes op twee percelen, aansluitend op de berm.

Volgens mondelinge overleveringen waren er op Eindsdijk vóór WO I mogelijk 14 woningen, waarvan er 13 een drankgelegenheid hadden. Dat kan, volgens ons, enkel het geval zijn wanneer men ook de woningen tussen de Werkenstraat en het Handzamekanaal in rekening brengt.

Links een kaartfragment uit de topografische kaart met veldrevisie uit 1901 (Hadoc D31). We tellen één woning. Rechts een fragment uit de kaart van het IJzergebied uit 1914 (Hadoc D32). Deze kaart lijkt gebaseerd te zijn op de vorige. We tellen eveneens slechts één woning.

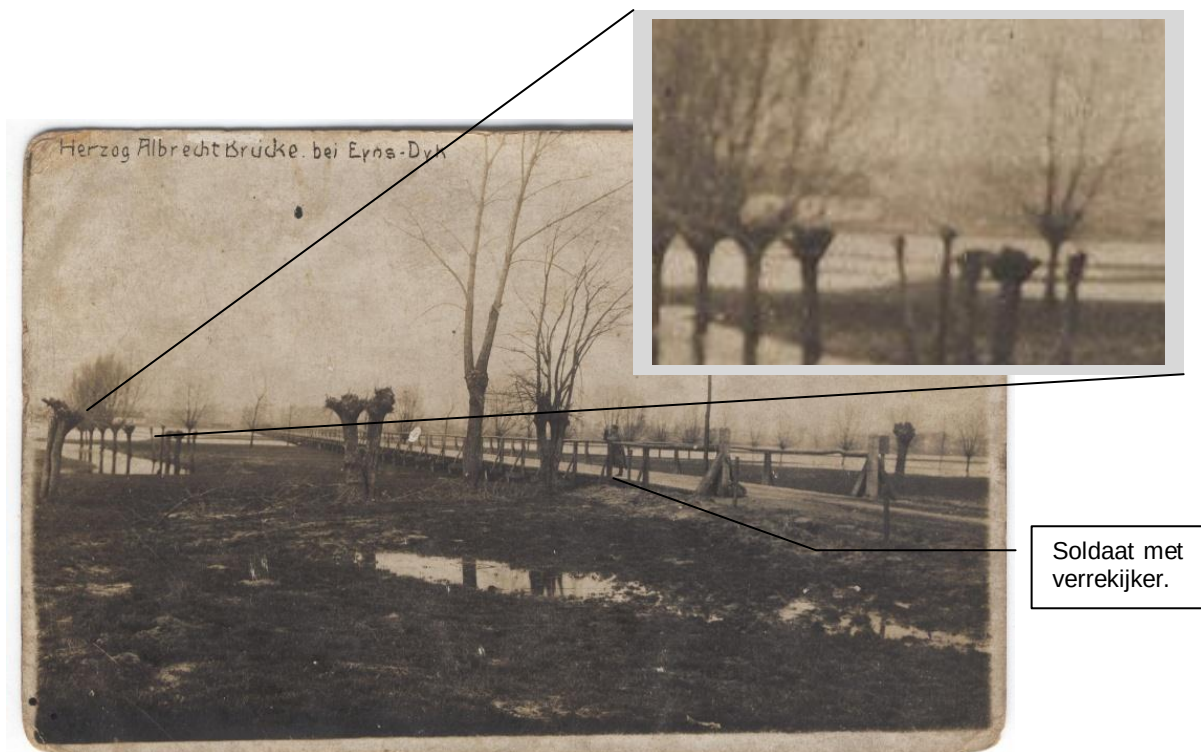
¹¹ DE FLOU 1931, 337: “den Steenclamp zuyt vande kercke op de landinghe ende rivagie ‘t heynsdick, 1768 (Herbergen 46). Voorbij den keer (bocht) langst de Handzaeme ende Zarrenvaert staat nog een huys, herberge ende brouwerij genaemt den Steenklomp, 1775”.

Op onderstaande foto zien we een woning die zich situeert op de dijk. Aangezien we volgens het kaartmateriaal slechts één woning op de dijk kunnen situeren nabij Einsdijk, mogen we aannemen dat dit de woning is die we op alle kaarten zien.

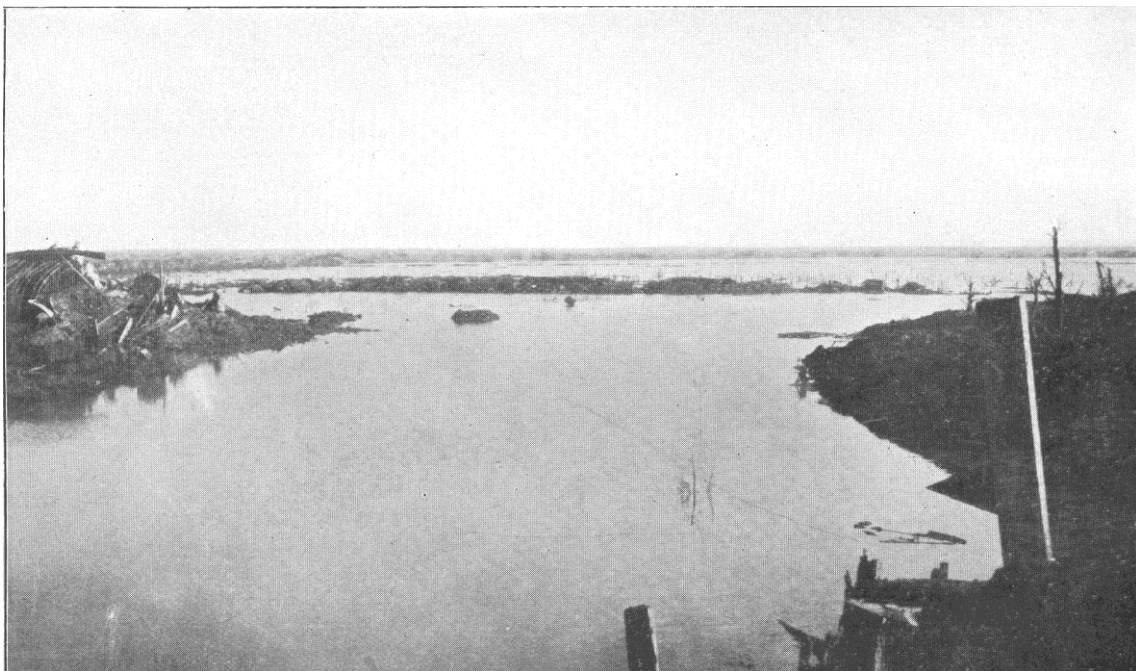

Kleine schepen meren aan bij Einsdijk.
Op het internet gesprokkelde foto Geen broninformatie voorhanden.

Door hevige gevechten, tijdens de Eerste Wereldoorlog waren de woningen in de Handzamevallei ruïnes geworden, waarna ze uiteindelijk totaal zijn verdwenen.

Herzog Albrecht Brücke bei Eyns-Dyck. Een uitvergroting van een woning laat vermoeden dat dit dezelfde is als op de vorige foto. In dit geval werd deze foto genomen vanaf Esen.
Een Duitse soldaat observeert dan de Handzamevallei in de richting van Diksmuide.

Twee beelden uit 1917 vanop dezelfde positie gefotografeerd nabij de Handzamevaart¹².
De locatie kon niet achterhaald worden.

R. Thys maakt melding van gevechten op 10 juli 1917, waarbij de Duitsers sluizen¹³ vernietigden te Vladslo in functie van verdediging tegen Britse aanvallen¹⁴. Op de foto een vernietigde woning nabij een eerste linie. We mogen aannemen dat in 1917 de laatste woningen verdwenen langs het kanaal op Eindsijk.

¹² THYS 1922, fig. 496 en 497. Met dank aan Kris Verhoest.

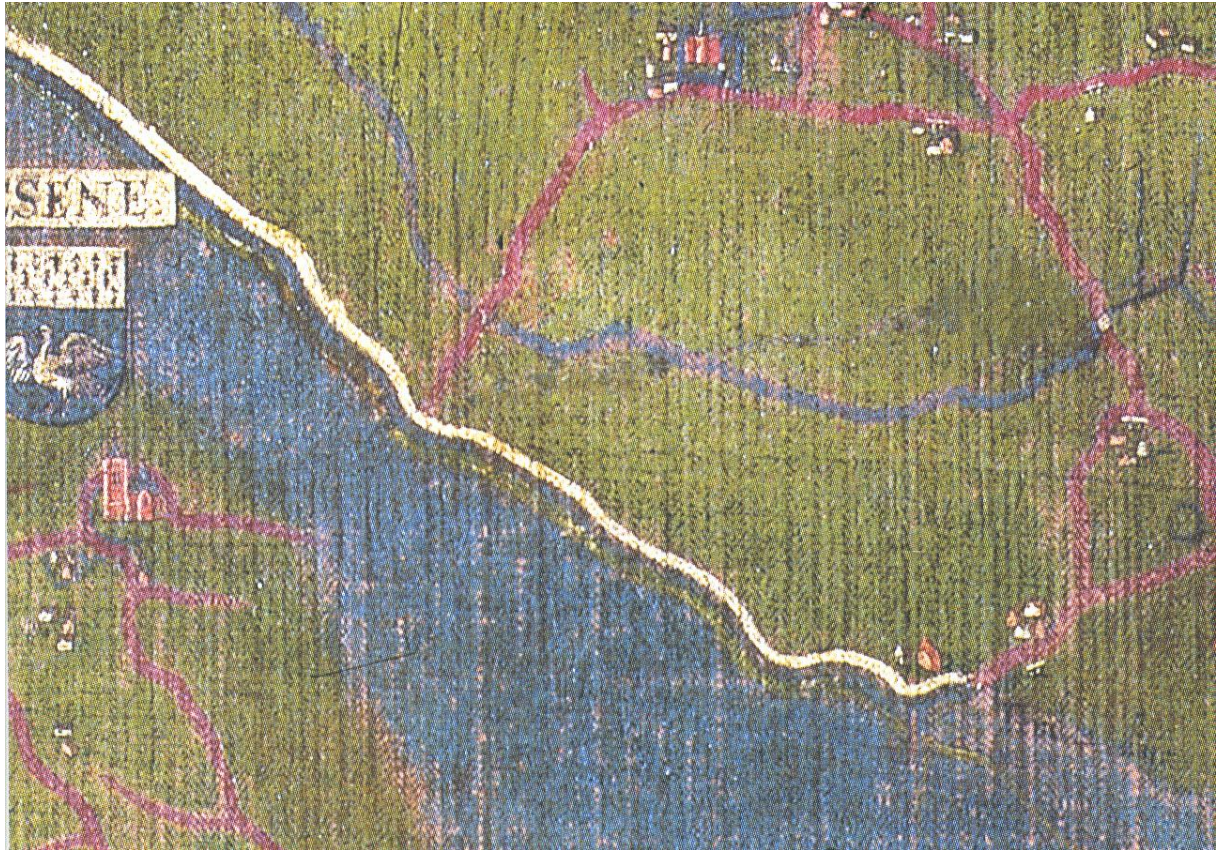
¹³ S. Vanoverschelde noteert: "In 1734 werd in de algemene vergadering der grote ingelanden besloten te maken: Eene steenen sluys met schofbalcken in de vaert van Handzame, omtrent de huysse bewoont by de weduwe Pieter Claeys, tot het ophouden van de wynterwaeters..." [VANOVERSCHELDE 1989, 117].

¹⁴ THYS 1922, 93.

■ Naambetekenis

De betekenis van de naam van het gehucht ligt voor de hand. Einsdijk is een samentrekking van het “einde” van de “dijk”.

Het woord dijk kunnen we interpreteren als de berm langs het kanaal, maar even goed kunnen we eronder verstaan de gekanaliseerde rivier.

Fragment uit de Pourbuskaart (1571). De witte lijn is de dijk tussen Diksmuide en Eindsdijk.

Misschien heeft de tweede mogelijke verklaring meer kans op de werkelijke oorsprong. Immers Diksmuide, gelegen aan het einde van het Handzamekanaal heeft een gelijkaardige etymologische verklaring.

Diksmuide of *Dicasmutha* (1116) is de samentrekking van ‘dijk’ en ‘monding’, te begrijpen als de monding van de dijk.

Op basis van een gelijk woorddeel ‘dijk’ in Eindsdijk en ‘Dijk-monding’ (*Dicasmutha* - Diksmuide), zou Eindsdijk mogelijk opklimmen tot de 12de eeuw.

De vroegste verwijzing naar Eindsdijk vond K. De Flou in een document uit 1479: “de straete die loopt vanden valbelde muelne ten hende vanden dycke waert”¹⁵.

¹⁵ Mantschepe Middelburg (f. 28,v) uit 1476.

Bovekerke

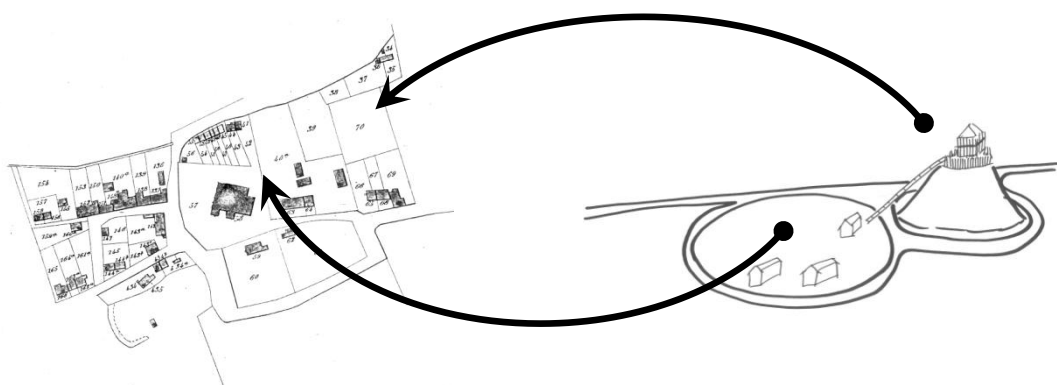
Een percelingsstudie¹⁶ in Bovekerke toont aan dat er zich in de vroege Middeleeuwen in het zuidelijk deel van Bovekerke landbouwbedrijven situeerden. We mogen telkens een woning centraal op de *mansus* veronderstellen.

Hypothetische voorstelling van vroeg middeleeuwse landbouwbedrijven in het zuidelijk deel van Bovekerke op basis van een percelingsstudie.

Met slechts enkele woonsten en een beperkt aantal *mansus*¹⁷ kunnen we nog niet spreken over Bovekerke als een nederzetting, waarbij we eerder geconcentreerde bewoning verwachten, maar moeten we het eerder houden op verspreide bewoning.

Bovekerke als nederzetting gaat terug op een mottestructuur. Dat laten althans de littekens in de percelering veronderstellen. Voor de Bovekerkenaar van vandaag buigt de Bovekerkestraat zich rond de kerk, maar de bocht buigt zich feitelijk rond het voormalig neerhof, dat hoorde bij de motte van de heer van Bovekerke.

Links een detail uit de Poppkaart (1843) met centraal de kerk van Bovekerke. Rechts een voorstelling van opperhof en neerhof, aangelegd tegen de Bovekerkse Plaatsebeek¹⁸ als residentie van een plaatselijke heer. De pijlen tonen aan waar we het opperhof (motte) en het neerhof mogen veronderstellen.

¹⁶ STAELENS 2009.

¹⁷ Minstens een vijftal vroeg-Middeleeuwse landbouwbedrijven kunnen gesitueerd worden.

¹⁸ De nabijheid van een beek was noodzakelijk om de grachten rond de motte te voorzien van water.

Bij een motte mogen we ons een residentie veronderstellen van de lokale heer, Bovo. De 10de tot de 13de eeuw was het hoogtepunt van deze structuren. Lokale heren trokken mensen aan¹⁹ die er werk, handel en veiligheid zochten. Vermoedelijk mogen we vanaf dat moment spreken van de nederzetting Bovekerke²⁰.

Het behoorde ook tot de politieke, strategische acties van de graaf van Vlaanderen om op diverse plaatsen, in het bijzonder aan de rand²¹ van het Brugse Vrije, steunpunten op te richten met plaatselijke heren²². We stellen zo ook vast dat Bovekerke op een bepaalde afstand ligt van Vladslo, Ter Heyde en Werken.

De perceleringsstudie heeft ook twee lobvormige veldinrichtingen en een dries aan het licht gebracht. Deze vaststellingen zijn uitingen van het drieslagstelsel dat we algemeen mogen situeren in de 12de eeuw.

Door E. Thoen weten we ook dat we het drieslagstelsel als heel innovatief mogen beschouwen voor zijn tijd. De innovatie heeft hier betrekking op de veldinrichting, de landbouwmethodiek en de mogelijke samenwerking tussen de boeren.

Van het drieslagstelsel wordt verondersteld dat dit een heel kapitaalsintensief gebeuren moet zijn geweest. Misschien mogen we de graaf van Vlaanderen in deze als de geldschietster aanzien.

Het lijkt ons ook niet onmogelijk dat een plaatselijke heer voor de graaf het landbouwbeheer en het toezicht voor zijn rekening moest nemen. Deze hypothese kunnen we kracht bijzetten door het feit dat we weten²³ dat de heren van Bovekerke *panetiers*²⁴ of spijsmeesters waren voor de graaf. Dit ambt had aanvankelijk betrekking op de voorziening van voeding.

De locatie van de nederzetting Bovekerke moeten we zeker zien in functie van de landbouw²⁵, maar ook in functie van de ontginningen²⁶. De aanwezigheid van een beek speelde zeker ook een belangrijke rol voor de keuze van de inplanting van de residentie van de plaatselijke heer. Maar misschien was de aanwezigheid van de Portweg eveneens een troef. Om deze veronderstelling aan te nemen zullen we verder in deze studie moeten aantonen dat de Portweg eerder aanwezig was dan de nederzetting Bovekerke.

¹⁹ Men spreekt in de literatuur over het incastellamento-fenomeen.

²⁰ M. Dewilde vernoemde tijdens een presentatie op Open Monumentendag 2000 [DEWILDE, STAELENS] een hypothese voor het ontstaan van Bovekerke en herhaalt deze in de bouwkundige inventaris van Bovekerke [VANNESTE 2010, 259]. Volgens hem kan het zijn dat *Vrouwehillewal* en Bovekerke kaderen in dezelfde ontginningsbeweging. De doorzetting van de ontginningsactiviteit zou oorzaak kunnen zijn van het feit dat rond *Vrouwehillewal* geen dorp ontstond. Bovekerke ziet hij dan als een vervolgnederzetting van *Vrouwehillewal*. G. Staelens volgt deze hypothese niet omdat de percelering ten zuiden van het dorp van Bovekerke in verband kan gebracht worden met landbouwbedrijven uit de vroege Middeleeuwen [Staelens 2008] waardoor deze gronden dan al in cultuur zijn gebracht. Het niet ontstaan van een dorp bij *Vrouwehillewal* is mogelijk veroorzaakt door het waterbeheer. Mogelijk was het water in de Bovekerkse Plaatsebeek of de *potdyck* (zie verder) door zijn monding bij Eindsijk beter controleerbaar. Misschien was de vallei van *Vrouwehillewal* meer onderhevig aan grote waterpeilschommelingen.

²¹ BERINGS 1985.

²² *Cursus nederzettingsgeschiedenis* E. Thoen UGent, 2005.

²³ Lopende studie van Andre Goethals en Gerdi Staelens over de heren van Bovekerke.

²⁴ Dit is een grafelijk ambt sinds vermoedelijk van de kleine adel. Het onderwerp komt verder in deze tekst aan bod.

²⁵ Ook de afzetmogelijkheden waren geworden vanaf de 10de eeuw.

²⁶ Zie bijlage 1, akte met verwijzing naar de ontginningen.

■ Naambetekenis

Volgens M. Gysseling gaat de naam Bovekerke terug op de “kerk van Bovo”. *Bovo*, etymologisch gelijk aan *Bobo*, zou staan voor een Germaans (voor)naam en is mogelijk te verbinden met die van de plaatselijke heer.

De eerste vermelding van Bovekerke dateert van 1119 en dit is in elk geval de periode van de eigenkerken²⁷. Dit is een fenomeen, waarbij de plaatselijke heren in hun residentie zelf een gebedsplaats oprichtten, die later tot een kerk kon evolueren.

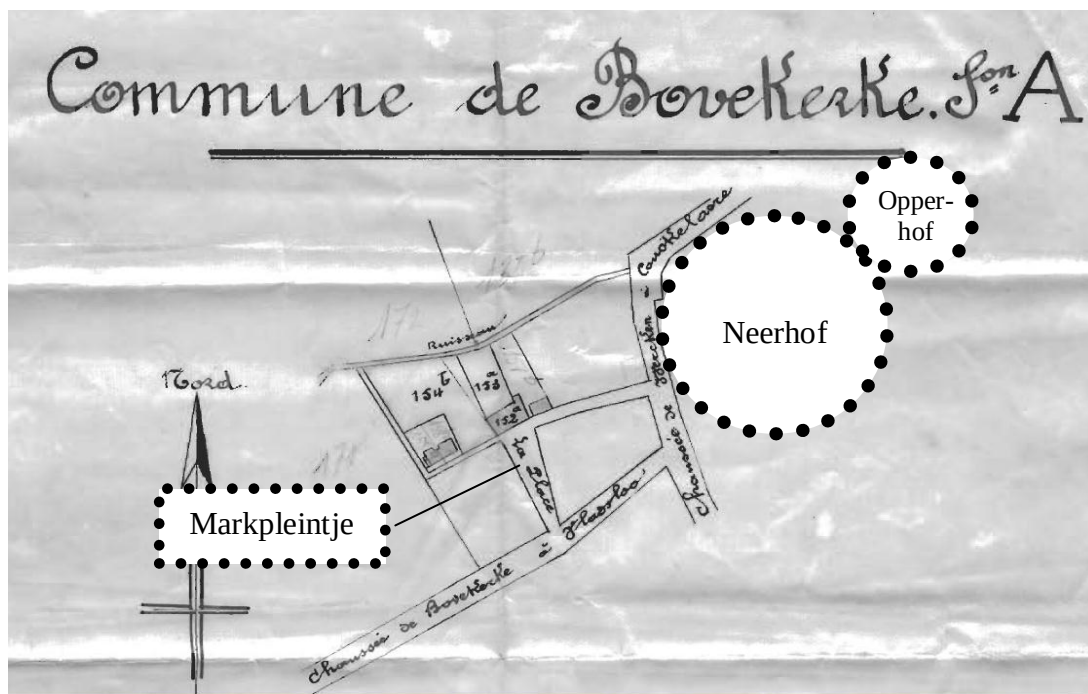
■ Oriëntatie

Vandaag is de belangrijkste toegangsweg tot het dorp van Bovekerke de Bovekerkestraat. Een groot deel van de woningen situeert zich ook voornamelijk langs deze weg²⁸. We kunnen wel stellen dat het dorp sinds de aanleg van de Bovekerkesteenweg zich heeft geheroriënteerd in de noordelijke richting. De ontsluiting van de dorp naar de Provinciebaan heeft hier alles mee te maken.

Voordien had Bovekerke een andere oriëntering. Vóór de aanleg van de Provinciebaan was het dorp gericht naar het westen. Dit kunnen we afleiden uit de opbouw van het dorp.

Het is typisch voor dorpen met een mottestructuur dat in het verlengde van opperhof en neerhof er zich een marktpleintje situeert. Het marktpleintje bevindt zich dan vaak het verst van de motte.

Dit is ook het geval in Bovekerke. Het Konijnenplein was er het oorspronkelijke marktplein.

Kadastraalplan van 17 juni 1895 met vermelding La Place voor het huidige Konijnenplein. Op de figuur werd het opper- en neerhof bijgetekend om de typische volgorde te illustreren.

²⁷ Zie bijlage 2, akte met betrekking tot de schenking van het altaar van Bovekerke.

²⁸ Tot 1950 was het laatste gebouw van het dorp langs de Bovekerkestraat de elektriciteitskabine (1926). Aansluitend was er de woning van de gemeenteschool (1873) en het gemeentehuis (1924). Vanaf 1950 werden nieuwe woningen gebouwd langs de Bovekerkestraat.

We nemen aan dat het marktplaatsje het eerste was wat men tegen kwam bij het binnenkomen van de nederzetting. De motte van de heer lag veilig als laatste in de rij. Hieruit kunnen we mogelijk veronderstellen dat Bovekerke aanvankelijk gericht was op Eindsijk.

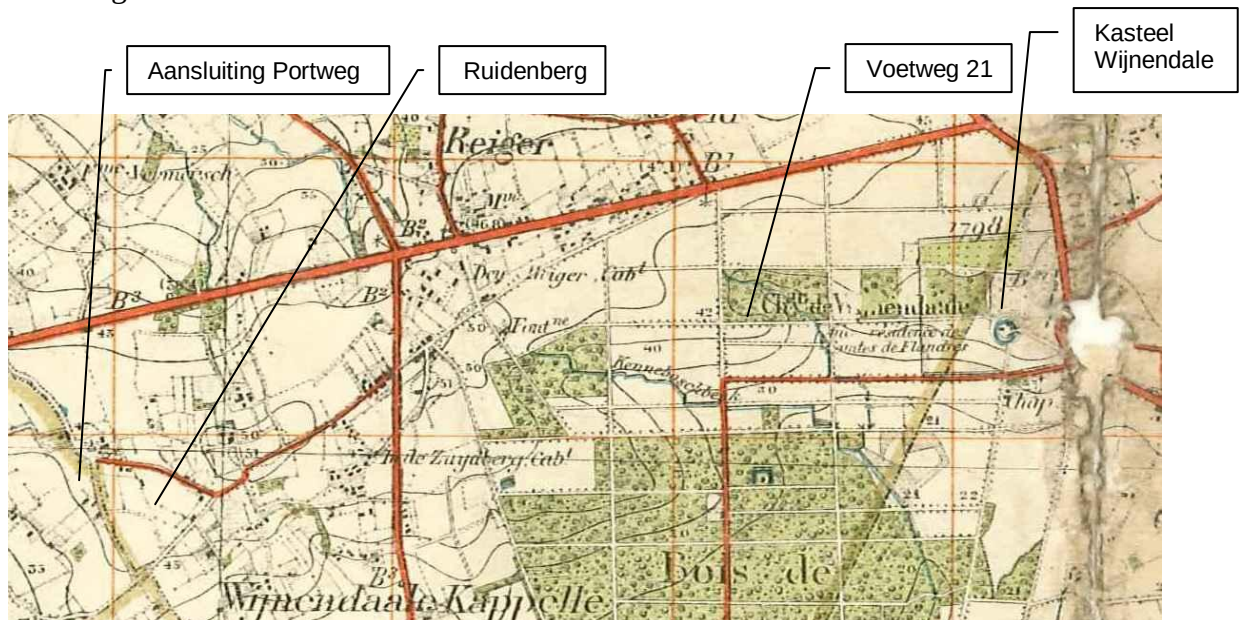
■ Doortrekking tracé

Hoewel we voor het effectieve tracé van de Portweg ons in theorie strikt moeten houden aan de bespreking van de nederzettingen tussen het Handzamekanaal en de Ruidenberg, is het toch zinvol om kort een bijkomende locatie te belichten.

Immers voor de periode van de volle Middeleeuwen mogen we zeker een verbinding tussen de Ruidenberg, via Wijnendalekapelle²⁹ met het kasteel van Wijnendaele veronderstellen.

■ Kasteel van Wijnendale

Met het beschikbare kaartmateriaal kunnen we geen directe verbinding aantonen tussen de Ruidenberg en het kasteel.

Fragment uit de topografische kaart, kaartblad Roulers, opgenomen tussen 1860-61, met revisies uit 1893 en 1901.

Toch is er geen enkele twijfel om verkeer naar het kasteel via de Portweg aan te nemen. Alleen al door het feit dat de familie Bovekerke het grafelijke ambt van *panetier* of spijsmeester hadden verworven moet een verbinding met Bovekerke als vanzelfsprekend zien worden.

Vanaf wanneer we een verbinding mogen veronderstellen kunnen we mogelijk indirect en grof achterhalen door de eerste ingebruikname van het kasteel na te trekken en door informatie in te winnen over de grafelijke ambten.

²⁹ M. Decorte situeert deze locatie nabij de kruising Kortemarkstraat en Ruidenbergstraat in Ichtegem en verwijst verder naar een studie van kanunnik A. Lowyck uit 1952 [DECORTE, LEMMENS, LOOTENS, STAELENS 2009, 6].

“Het begin van de geschiedenis van het kasteel en de heerlijkheid Wijnendale wordt door de meeste historici als Gilliods-Van Severen, Ch. Verlinde, J. Dhondt e.a. gesitueerd in de late 11de eeuw met de figuur Robrecht de Fries die er in 1085 een eerste houten burcht opgetrokken zou hebben³⁰”. M. Mestdagh vermeldt verder: “Toch wordt het steeds duidelijker dat de geschiedenis van het kasteel veeleer in de context van de sociaal-economische en politieke geschiedenis van de 10de of vroege 11de eeuw en misschien zelfs vroeger moet geplaatst worden”.

Volgens Dhondt was er onder de regering van Boudewijn V (1035-1067) en van diens zoon Robrecht I (1071-1093) op drie kwart eeuw tijd een nieuwe handelsweg tot stand gekomen van Brugge, over Torhout en Ieper, naar Kassel en Aire³¹. De verbinding tussen Torhout en Ieper trekt onze aandacht. B. Meijns vertelt ons dat Dhondt een doelgerichte operatie van beide graven veronderstelde: “Telkens ontstonden de agglomeraties immers op grafelijke domeingronden en telkens lag er een driedelig complex bestaande uit een burcht, een kapittelkerk en een commercieel centrum, aan de basis van de stedelijke ontwikkeling. De bouw van een grafelijke burcht en een collegiale kerk kaderde in de administratieve herorganisatie van het graafschap”.

Ook Lansens legt een relatie tussen Wijnendale en Bovekerke inzake ontginningen: “Robrecht I (1071-1085) zette de ontginning van bosschen en heiden voort: door zyn verblyf te Wynendaele, zeer wel zyne woestliggende gronden, in deszelfs nabyheid gelegen, kennende was hy het eerst bezorgd om dezelve in bouwland te doen verkeerren; hy stond, volgens keizers Justiaen’s landwetten zyne onbeploegde gronden in Bovekerke, Couckelaere, Eerneghem en Ichtegem gelegen den laten ter bebouwing af. De heer van Couckelaere volgde de graef na, en liet eenen hoek zyner heerlijkheid, op dezelfde voorwaarden, beploegen, welke novalia, tot gemak van derzelver bewoners, by Bovekerke gevoegd werden”³².

Voor de invalshoek van het grafelijk ambt informeert E. Warlop ons dat het eerste spoor van een grafelijke hofambtenaar terug te vinden in 943.³³ “De oorsprong is te zoeken in het dagelijkse leven, de huishouding van de graaf die veel personeel vereiste: kamerknechten, keldermeesters, stalknechten, schenkers, spijsbezorgers...” Om uit te maken wat het vroegste spoor is van het grafelijke ambt van *panetier* voor de van Bovekerkes is het nog te vroeg³⁴. Wel zijn er indicaties in het lopende onderzoek dat hun ambt mogelijk erfelijk lijkt verbonden te zijn met de naam van Bovekerke.³⁵ Mogelijk spruit de erfelijkheid van hun ambt ook voort uit de periode van de regering van Elzassers, zijnde na 1127.

³⁰ MESTDAGH 2000, 22.

³¹ MEIJNS 2000, Inleiding XXVI-XXVII [met meerdere verwijzingen naar DHONDT 1941, 44, 47]: Volgens Dhondt hadden de invallen van de Noormannen een einde gemaakt aan een tripolair stedelijk netwerk (1. Boulogne-Atrecht-Terwaan-Kassel-Doornik; 2. Brugge-Iserae-Portus-Sint-Omaars; 3. Valenciennes-Condé-Lambres-Gent-Antwerpen). Dhondt veronderstelde dat de kapittels van Brugge, Torhout, Mesen, Ieper, Aire, Kassel en Rijsel hun ontstaan te danken hadden aan één van de twee graven, Boudewijn V of Robrecht I [voetnoot 13 en 14].

³² LANSSENS 1852, 16-17.

³³ WARLOP 1968, 178.

³⁴ Lopend onderzoek van A. Goethals en G. Staelens sinds 28/09/2007.

³⁵ De erfelijkheid was verbonden aan een persoon of aan een familie, niet aan een bepaald goed [WARLOP 1968, 304]. Mijn inziens moeten we dit voor Bovekerke niet in relatie brengen met erfelijke hofambten van Vlaanderen. Het streven naar erfelijk bezit bracht vanaf 1127 de centrale hofambtenaren van Vlaanderen voort [WARLOP 1968, 278]. Warlop spreekt in dit geval van vier erfelijke hofambten van Vlaanderen (camerarius, constabularius, dapifer en buticularius flandriae) die in handen kwamen van vier edele families.

Door een rekening van Willem van Juliers weten we echter dat Daniel de Bovekerke in 1302 vergoed werd voor het leveren van spijzen. Dit kan dan weer wijzen op het feit dat de Bovekerkes een ambt hadden van lagere rang, want: “Bij de edelen van de eerste rang uit de 11de, 12de, 13de eeuw kwamen titels voor van camerarius, constabularius, dapifer, buticularis. Men mag niet denken dat deze personen dergelijke functies uitoefenden. Deze functies waren sedert lang ereambten geworden [WARLOP 1968, 178]. Daniel van Bovekerke lijkt een materiële levering gedaan te hebben. Vermoedelijk moeten we Daniel van Bovekerke dan al niet meer in relatie brengen een residentie in ons dorp, maar met de paneterie van Bovekerke bij Kortrijk.

Uit alle voorgaande merken we dat de indicaties voor tijdstippen zich situeren in de periode 1050-1250.

Conclusies nederzettingen

Langs het tracé van de Portweg, tussen de Handzamerivier en de Ruidenberg, zijn Eindsijk en Bovekerke de twee enige nederzettingen met een geconcentreerde bewoning³⁶.

Twee akten uit 1119³⁷ vermelden Bovekerke.

De nederzetting Bovekerke dateert dus van vóór 1119. De vroegste vermelding van Eindsijk dateert uit 1479 en lijkt ons heel laat.

Eindsijk en Bovekerke werden vermoedelijk niet zomaar willekeurig opgericht. Mogelijk was de Portweg een bepalende factor, maar er zijn zeker nog andere factoren (landbouw, ontginningen, beek) die hun invloed hebben gehad voor de locatie van de nederzettingen.

Voorlopig kunnen we uit voorgaande nog geen besluit vormen over wat er eerst was.

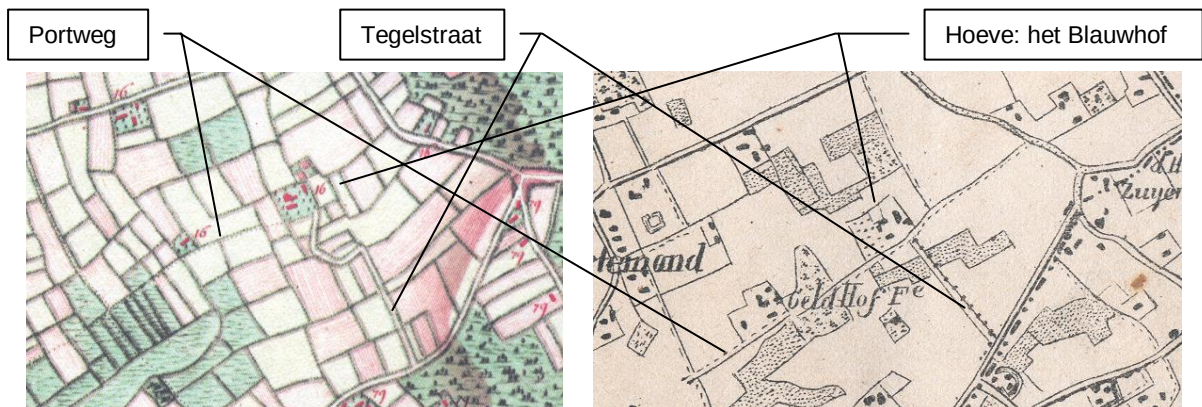
Werden de nederzettingen aangelegd op een bestaande weg of werd de Portweg aangelegd als verbinding tussen bestaande nederzettingen.

In het eerste geval kan het niet anders dan dat de Portweg vóór 1119 al bestond.

³⁶ Tussenin zijn er nog enkele geïsoleerde woningen langs het tracé.

³⁷ Zie bijlage 1 en 2.

De Portweg is op deze kaarten weergegeven met een stippellijn en is niet getekend als een weg. De ontsluiting van de hoeve gebeurde dan via de Tegelstraat naar de Steenstraat³⁹.

Links een fragment uit de Ferrariskaart (1771). Rechts een fragment uit de Carte topographique de la province de Flandre Occidentale (1872). Centraal is het Blauwhof gesitueerd met een zuidoostelijke ontsluiting naar de Steenstraat.

Toen de Kortemarkstraat werd aangelegd⁴⁰, veranderde de situatie.

De ontsluiting van de hoeve was dan korter geworden via de Portweg naar de Kortemarkstraat. De Portweg werd verbeterd en werd een verharde weg. De Tegelstraat bleef een landweg en raakte zo goed als in onbruik.

Fragment uit een gerestaureerde⁴¹ topografische kaart, kaartblad Roulers, opgenomen tussen 1860-61 en revisies op het terrein uit 1883 en 1901.

³⁹ K. De Flou [DE FLOU 1931] vermeldt de "Couckelarestreet" te Kortemark in 1774 als de Coquelaers straete naar bescheeweghe. De verbinding van de Kortemarkse wijk Bescheeweghe naar de Belhutte is er dan nog niet.

⁴⁰ VANNESTE 2010, 106: De Kortemarkstraat zou vermoedelijk zijn aangelegd rond 1890.

⁴¹ Deze topografische kaart [Hadoc D31] werd gerestaureerd door Linda D'Hondt. De zincografie dateert uit 1921.

Militaire luchtfoto⁴² uit 1917.
De Portweg is nu duidelijker zichtbaar op de foto dan de Tegelstraat.

■ Belangrijkheid van de Portweg

■ Bovenlokaal

Het minste wat we van de Portweg kunnen veronderstellen is dat deze weg de lokale betekenis oversteeg. Het tracé van de Portweg liep immers over meerdere gemeenten.

■ Vermelding op Pourbus

Dat de Portweg een belangrijke functie moet hebben vervuld, kunnen we afleiden uit de vermelding van het woord Poort Wech op de Grote Kaart van het Vrije van Pieter Pourbus uit 1571. Deze kaart bevat vooral veel details ten noordoosten van Brugge.

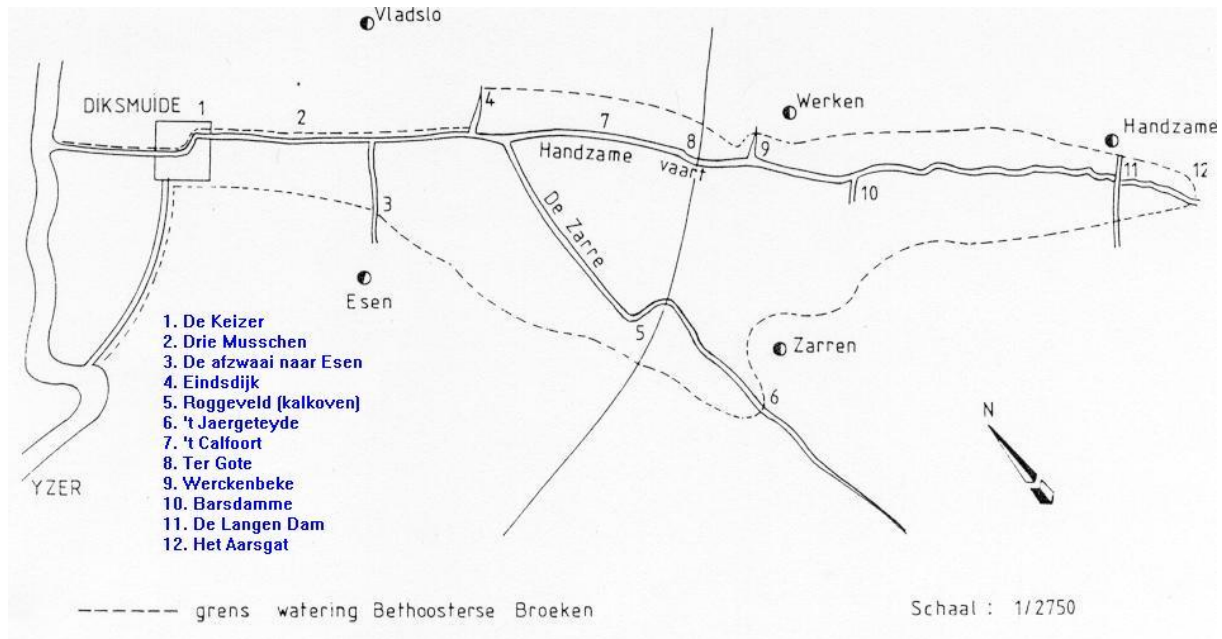
Fragment uit de Pourbuskaart uit 1571 met de vermelding Poort Wech.

⁴² Luchtfoto dankzij het opzoekingswerk van J. Heus [Heus 2001, 57].

Een vermelding van een naam van een weg op deze kaart is al uitzonderlijk. Als de naam zich dan nog situeert aan de rand van het Brugse Vrije, waarbij minder detail werd geschilderd, krijgt de vermelding zeker meer betekenis⁴³.

■ Aansluiting op waterweg

Waterwegen, zoals het Handzamekanaal, waren in tijden van onverharde wegen, vooral in de winter, voor het transport van goederen héél belangrijk⁴⁴. Op bepaalde plaatsen diende men de goederen over te laden voor verder transport over het land. We weten dat Eindsdijk zo'n locatie of een *landing*⁴⁵ was, waar schepen⁴⁶ aanlegden tot in het begin van de 20ste eeuw⁴⁷.

Kaart met aanduidingen van de landingen langs de Handzamevaart⁴⁸.

Volgens verslagen van handel en landbouw was het Handzamekanaal vóór zijn aanslibbing van vrij groot belang voor het vervoer van goederen zoals meststoffen, korrels, zaden, voedergewassen, steenkool, mergel, kalk en andere zaken naar de omliggende gemeenten⁴⁹. Onder de omliggende gemeenten dienen we te verstaan: Vladsloo, Bovekerke, Couckelaere, Ichteghem, Thourout, Lichtervelde, Ghits, Hoogdele, Cortemarcq, Staeden, Zarren, Werken en Handzaeme⁵⁰. We kunnen dit afleiden uit het feit dat het verslag uit 1835 suggereert dat deze lokale overheden samen met de provincie West-Vlaanderen zullen moeten bijdragen voor een noodzakelijke uitdieping van het kanaal.

⁴³ Vermoedelijk is eveneens de naam Eindsdijk vermeld op de kaart. Het is echter heel onduidelijk, maar het vermoeden is er aangezien er precies zwarte letters beginnende met de hoofletter E in het blauwe water rechts van Eindsdijk zijn geschilderd.

⁴⁴ B.L. De Rive [DE RIVE 1835, 324 -325] geeft ons ook te kennen dat het vervoer van goederen via het Handzamekanaal ook tijdens de rest van het jaar interessanter was dan vervoer over het land omwille van de kostprijs.

⁴⁵ DE FLOU 1931, 91: stuk land dienende tot losplaats voor schepen in de Handzamevaart te Handzame vóór 1900. A. Vanoverschelde [VANOVERSCHDELDE 1989, 119] spreekt over de grote landing van Eindsdijk die aansloot op het wegnnet.

⁴⁶ DE RIVE 1835, 324: « Ce petit canal était praticable, il y a une soixantaine d'années, pour les bateaux de 11 pieds (3^m. 57°), dits dunkerquois, et pour tous ceux ne jaugeant pas au dessus de 100 tonneaux et dont la largeur leur permettait de passer le pont de Dixmude.

⁴⁷ Op de topografische kaart (1901) wordt nog *nacelle* (kleine bootjes) vermeld bij Eindsdijk.

⁴⁸ VANOVERSCHDELDE 1989, 118.

⁴⁹ DE RIVE 1835, 324-325.

⁵⁰ DE RIVE 1835, 325.

Op onderstaand kaartfragment wordt melding gemaakt van het toponiem *Steenclamp* ter hoogte van Eindsijk. Door een vergelijking te maken met de Ferrariskaart blijkt dat het toponiem betrekking heeft op een *cabaret* of drankgelegenheid. De naam veronderstelt een directe relatie met het verhandelen van stenen.

Fragment uit de kaart Chanlaire-Capitaine – Torhout (1792-1796).
Deze kaart wordt ook wel eens de (koop)handelskaart Ferraris genoemd.

Het spreekt vanzelf dat de wegen die aansloten op locaties waar men goederen stapelde en waarlangs men goederen transporteerde, belangrijke wegen waren.

Vanuit deze invalshoek mogen we ook de Portweg, met zijn vermelding op de 19de eeuwse kadasterkaart van Bovekerke als *Porte Weg* leydende naar Hendyck Gehugte, enige belangrĳkheid toekennen.

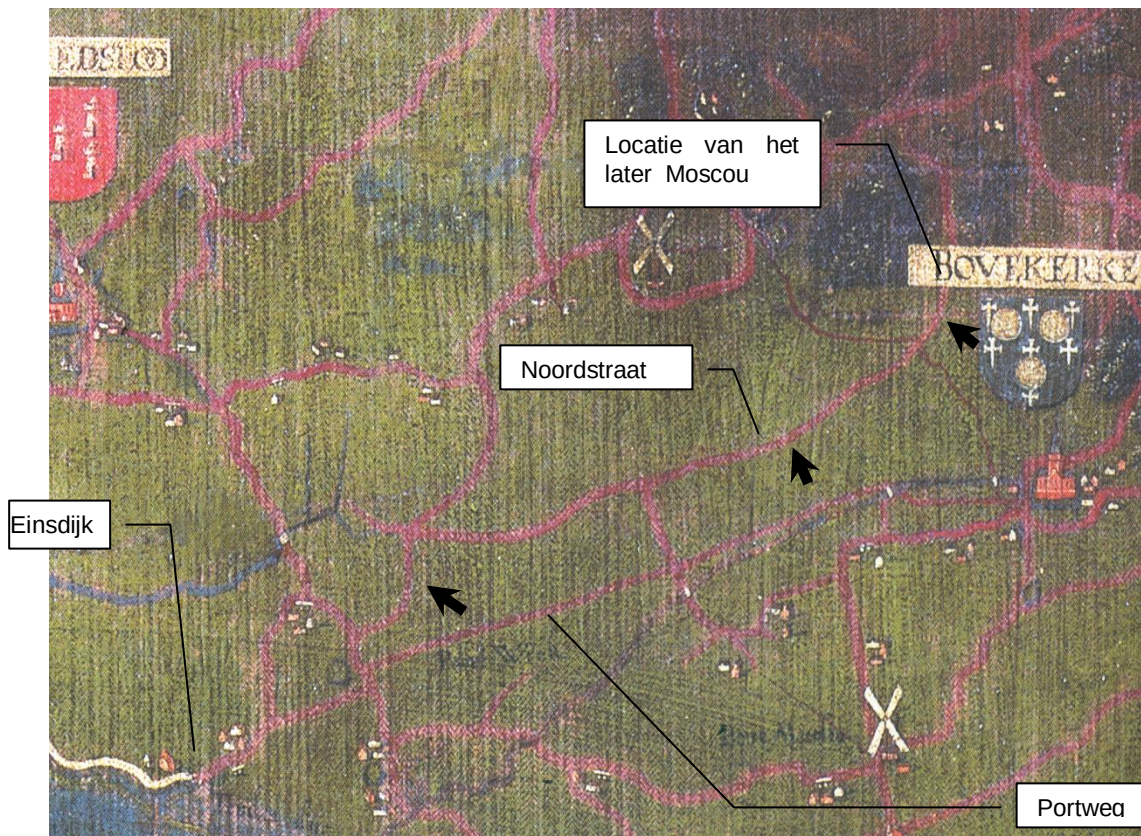
■ Referentie?

Fasinerend is tevens de vaststelling dat de ligging van de Noordstraat in Vladslo zich in het zuiden van deze gemeente situeert. De Noordstraat is er t.o.v. de Portweg de ten noorden meest nabij gelegen weg.

Of de Portweg ooit fungeerde als referentie voor de naam Noordstraat laten we evenwel in het midden?

In elk geval is het de Noordstraat die dé weg is die vanuit Eindsijk de verbinding maakt in noordelijke richting via Bovekerkebos⁵¹ naar Koekelare.

⁵¹ De percelering toont aan dat langs de Noordstraat ter hoogte van Moscou langs weerszijden van de weg een brede strook werd ontgonnen (vermoedelijk eind 18de eeuw-begin 19de eeuw). Op deze ontginningsstrook zal de wijk Moscou zich ontwikkelen.

De Noordstraat in Vadslo en in Bovekerke (aanduiding met pijltjes)
is de verbindingsweg tussen Einsdijk en Koekelare.

■ Het tracé

Als men delen van het huidige tracé van de Portweg bekijkt op diverse kaarten dan valt het op dat de Portweg niet altijd recht doorloopt. Ook bij het bestuderen van de bronnen kunnen we aantonen dat de vermelding Portweg niet altijd betrekking heeft op hetzelfde tracé. Dit doet ons in veel gevallen twijfelen over de originaliteit van het tracé van de Portweg.

Er kunnen diverse indicaties en oorzaken zijn om aan te nemen dat een deel van een weg werd verlegd.

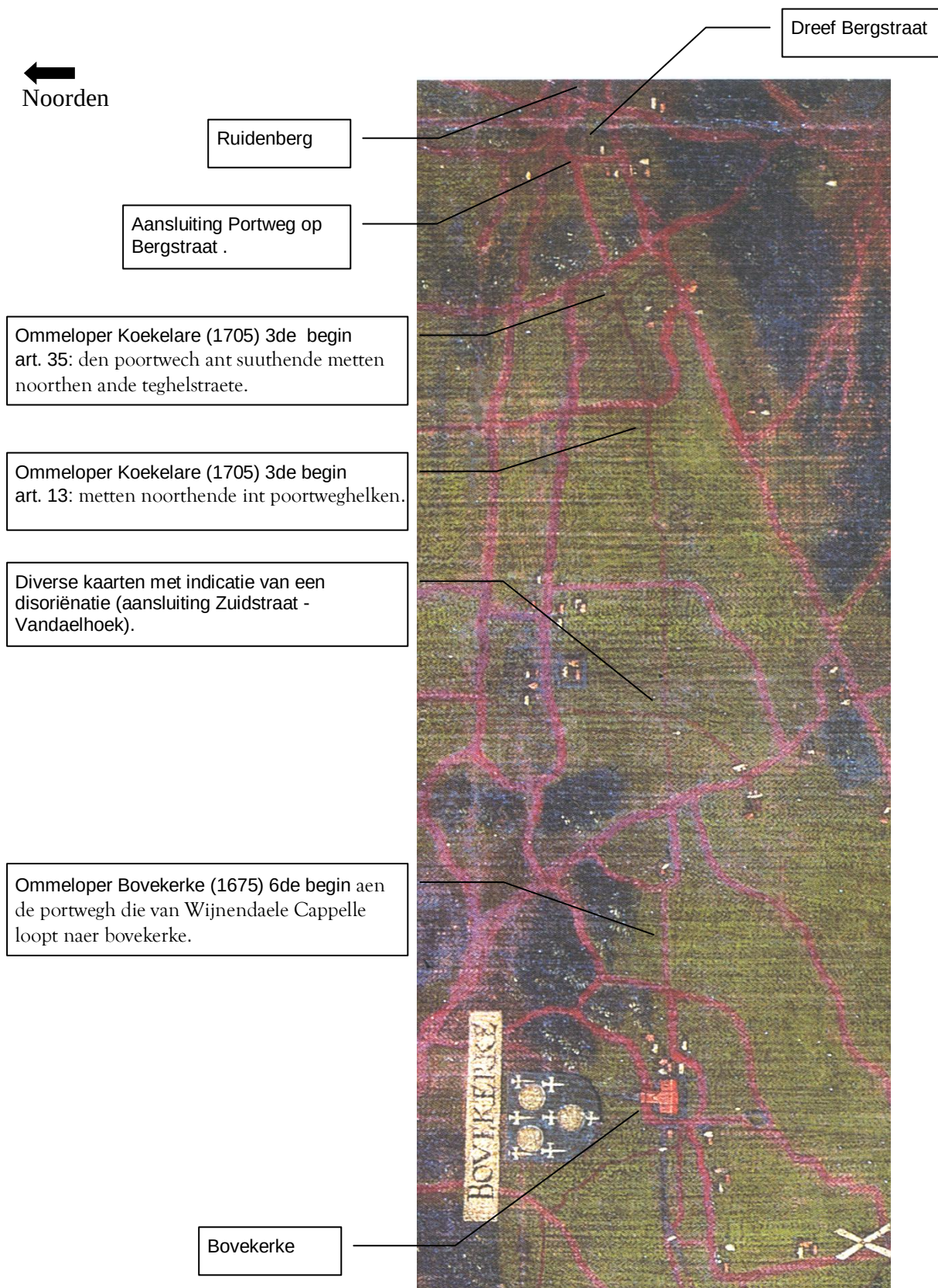
Percelen van landbouwgrond waartussen de weg loopt kunnen worden samengevoegd om optimaler aan landbouw te doen. Het verleggen van de weg kan in dit geval een oplossing zijn.

Het blijkt ook dat hoeven vaak werden aangelegd op wegen. We kunnen ons dan ook voorstellen dat naarmate de trafiek toenam, de bewoners de passage door hun hofstede probeerden te vermijden en een ombuiging of verlegging van de weg nastreefden.

Ook ontginningsactiviteit kan oorzaak zijn voor wegveranderingen. Als nieuwe en rechte ontginningsdreven in de directe omgeving worden aangelegd zullen zij eerder passage aantrekken dan de oude bochtrijke wegen vol putten.

De twijfelgevallen voor originaliteit van het tracé moeten in deze studie zeker aan bod komen. We zullen ze onder de aandacht brengen door deze op de Pourbuskaart aan te duiden en vervolgens te bespreken. We vestigen er nogmaals de aandacht op dat dit een hypothetisch kader blijft.

■ Tussen Ruidenberg en Bovekerke

Fragment uit de Pourbuskaart (1571) met aanduidingen van Portweg-vermeldingen.

- Tracé tussen Bergstraat en Zuidstraat (Vandaelhoek)

De kaart op de volgende pagina is het resultaat van het bijzonder interessant werk van E. Casier. Zij heeft o.a. alle percelen en woningen van de Koekelaarse ommeloper uit 1705 in kaart gebracht.

Door haar kaarten heeft het tracé van de Oude Carrestraat onze aandacht gekregen. De huidige Carrestraat met zijn recht verloop geeft aan een nieuw alternatief te zijn voor de Oude Carrestraat. Dit opent de denkpiste van de aanwezigheid van oudere en jongere wegen.

De Portweg die parallel loopt aan de Carrestraat zou zo ook wel eens een nieuw alternatief tracé kunnen zijn. Dit vermoeden ontstaat omdat op onderstaande kaart de Portweg en de Tegelstraat als bijzonder rechte wegen met bomen zijn weergegeven. Dit kan wijzen op een recentere vorm van deze ontginningswegen.

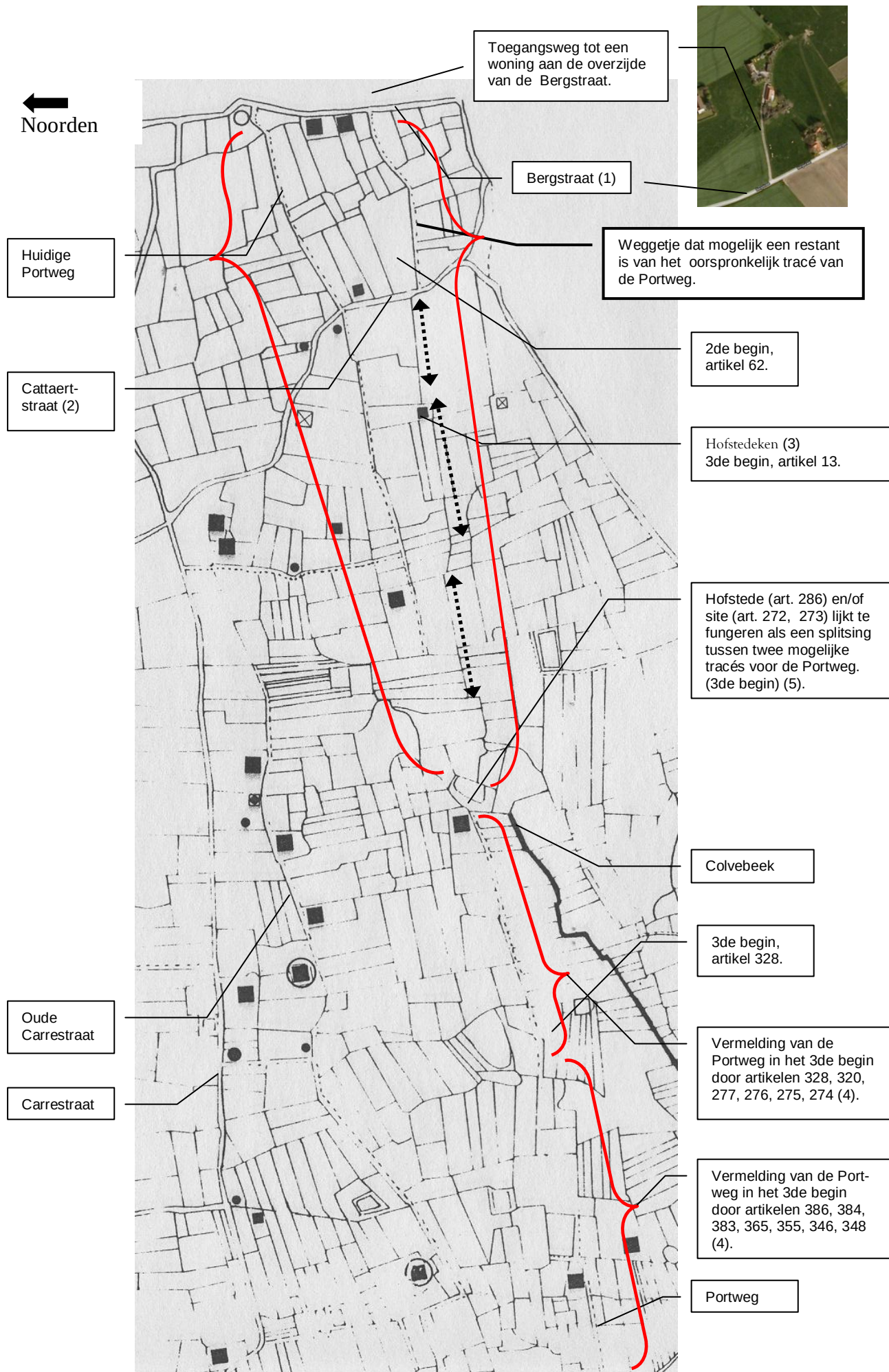

Fragment uit een topografische kaart met revisies uit 1883 en 1901.
De Portweg en Tegelstraat zijn als bijzonder rechte tracés weergegeven.

Een tweede indicatie heeft te maken met een weggetje dat in het *2de begin* ten zuiden van het huidige gekende tracé van Portweg loopt. Dit weggetje loopt tussen de Bergstraat⁵² (1) en de Cattaertstraat (2) en ligt ten zuiden van artikel 62. Bijzonder is dat het weggetje via perceelslijnen⁵³ en langs een hofsteden (3) in het *3de begin artikel 13*, heel vlot aansluiting maakt met het stuk Portweg dat beschreven is in de ommeloper in het 3de begin door de artikels 386, 384, 383, 365, 355, 346, 348, 328, 320, 277, 276, 275, 274 (4). Dit is de plaats waar een hofstede (art. 286) en een mogelijk voormalige site (art. 272, 273) gesitueerd zijn (5). Tot deze plaats lijkt mijn inziens de mogelijkheid te bestaan voor twee tracés. De twee tracés vanaf de Ruidenberg zijn in dit geval het boven besproken tracé dat mogelijk het oudste is en het noordelijk tracé van de huidige Portweg.

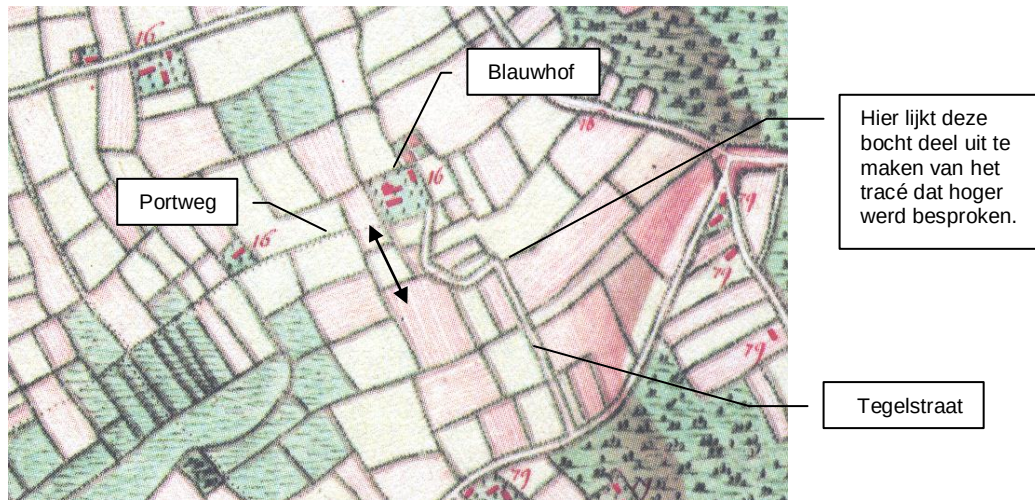
⁵² Dit tracé heeft zijn aansluiting in het midden van de Bergstraat. In de onmiddellijke omgeving situeert zich aan de overkant van de Bergstraat eveneens een toegangsweg naar een woning.

⁵³ Dit is op de volgende pagina aangeduid met een pijl-streepjes-pijl-lijn en loopt deels langs een uitloper van de Colvebeek.

Kaart naar E. Casier van de Koekelaarse ommeloper van 1705.

Voor een laatste indicatie grijpen we terug naar de Ferrariskaart. Ten zuiden van het Blauwhof lijkt de Tegelstraat een grote bocht te maken. Misschien maakt deze bocht deel uit van het oudere tracé dat langs de Colvebeek verder zou kunnen lopen.

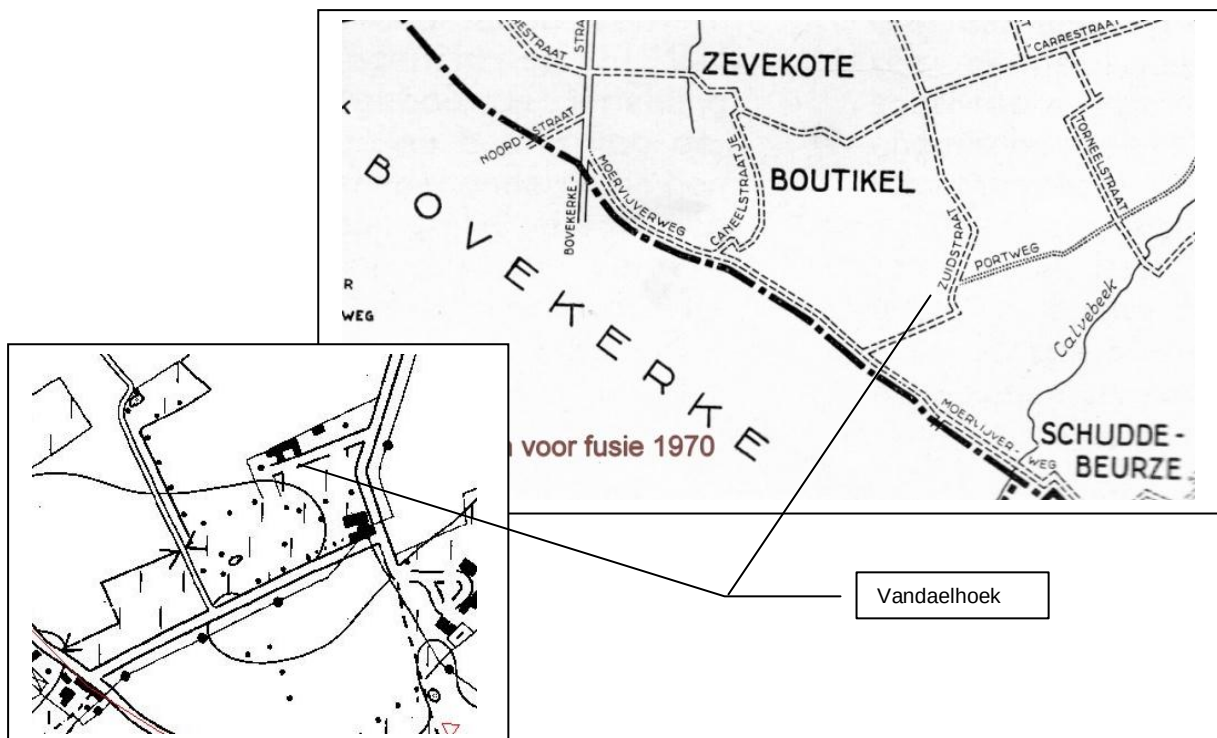

Fragment uit de Ferrariskaart (1771).

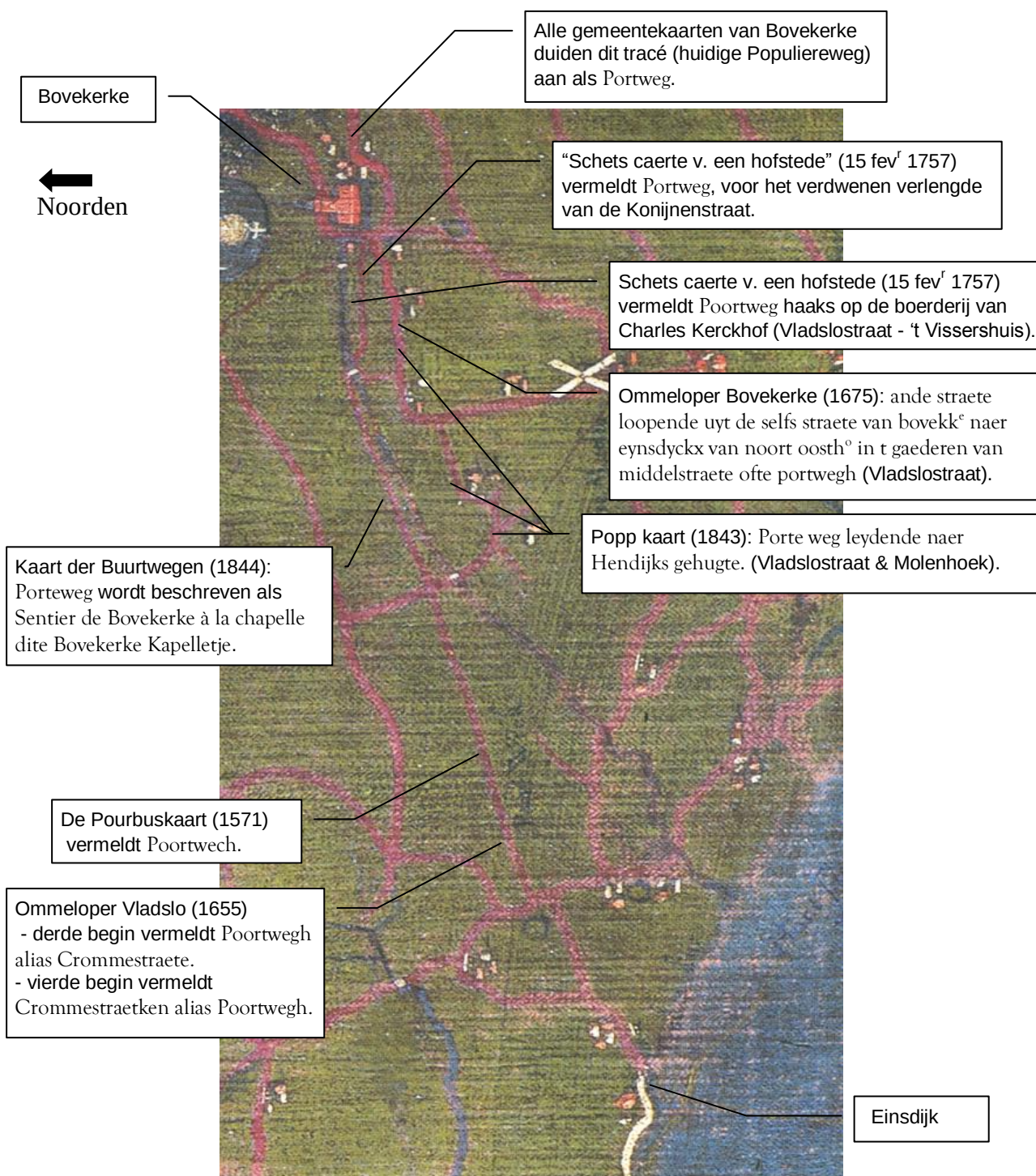
We merken dat de afstand tussen de huidige Portweg en het tracé dat we voor ogen hebben als oudste, heel beperkt is. Dit lijkt in overeenstemming te zijn met de indicaties op de kaart van E. Casier.

- Tracé tussen Zuidstraat (Vandaelhoek) en gemeentegrens Koekelare-Bovekerke

Zoals eerder besproken vindt het tracé van de Portweg aansluiting met de Vandaelhoek. Een korte toegangsweg naar enkele huizen loopt er over de Zuidstraat in het verlengde van de Portweg.

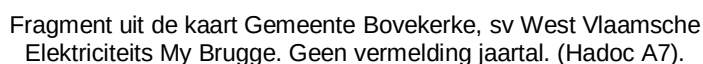

■ Tussen Bovekerke en Eindsijk

Fragment uit de Pourbuskaart (1571) met aanduidingen van Portweg-vermeldingen.

- Op onderstaande kaart is het duidelijk dat de Portweg (1) vanop het grondgebied Koekelare geen aansluiting heeft met de voormalige Portweg in Bovekerke (2) of de huidige Populiereweg⁵⁴.

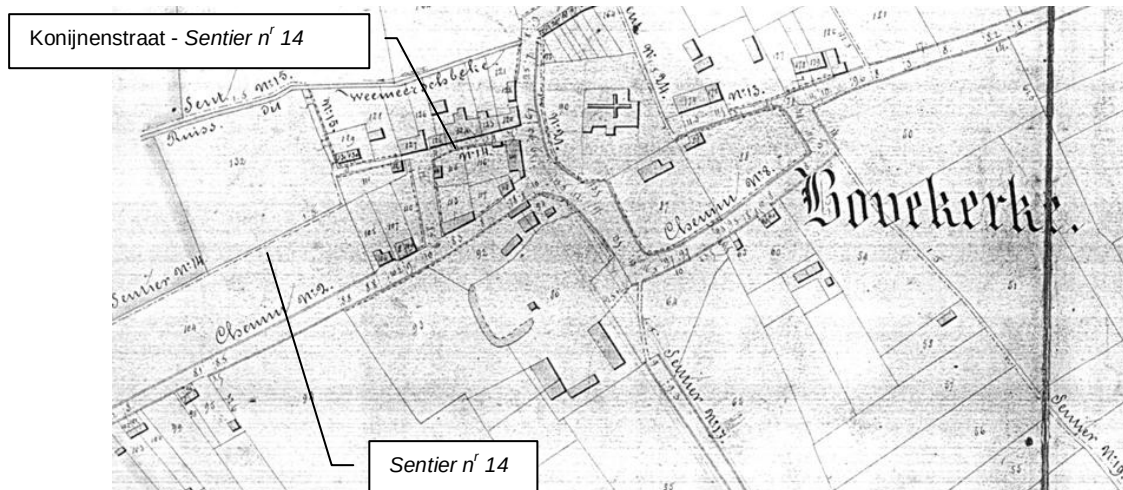
De ommeloper van Bovekerke uit 1675 geeft ons spijtig genoeg geen bijkomende informatie over dit weggetje en spreekt in het *6de begin* enkel van een landstraetken. De huidige gemeentekaart van Koekelare kent wel een naam toe aan dit tracé en vermeldt Lange Slag⁵⁶.

Door bovenstaande bevindingen is het verantwoord om het oorspronkelijke tracé van de Portweg ten noorden van de Bovekerkse Plaatsbeek te situeren⁵⁷.

⁵⁷ Naar deze bevinding zal verder verwezen worden.

- Tracé tussen dorp Bovekerke en de gemeentegrens Bovekerke-Vladslo

Onderstaande kaart is een fragment uit de kaart van de Buurtwegen van Bovekerke van ca. 1846. Een wegeltje, *Sentier n° 14* maakt volgens deze kaart aanspraak op de naam Porteweg en krijg als beschrijving *Sentier de Bovekerke à la Chapelle* dit Bovekerke Kapelletje⁵⁸. Het wegeltje maakt aansluiting met de Konijnenstraat⁵⁹.

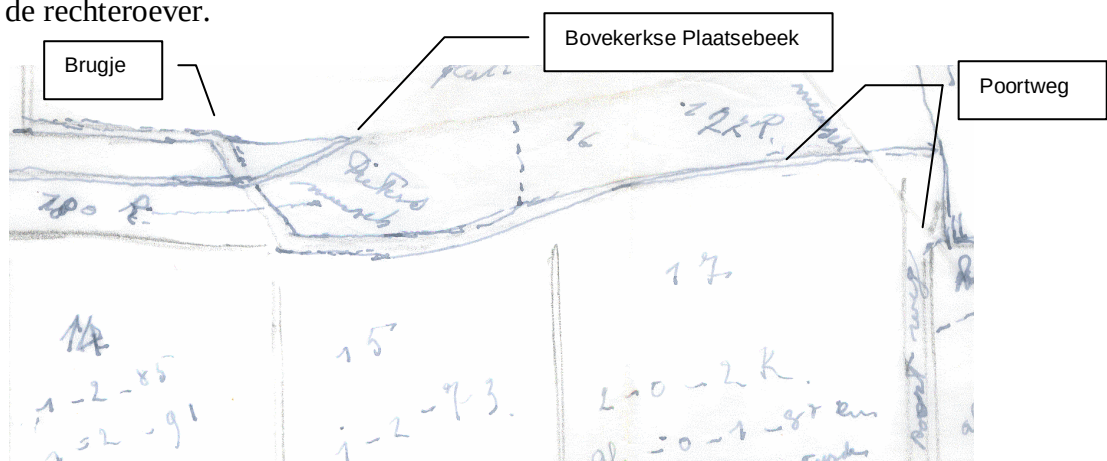

Fragment uit de Bovekerkse kaart van de Buurtwegen (ca 1846).

Op het einde van de Konijnenstraat maakt het wegeltje een haakse afbuiging naar het zuiden om vervolgens in zuidwestelijke richting verder te lopen.

Ter hoogte van een boerderij (Vladslostraat nr. 5) maakt *Sentier n° 14* een haakse noordelijke afbuiging naar het Bovekerkse Plaatsebeek om vanaf daar de Bovekerkse Plaatsebeek te volgen in Westelijk richting tot de Middelweg.

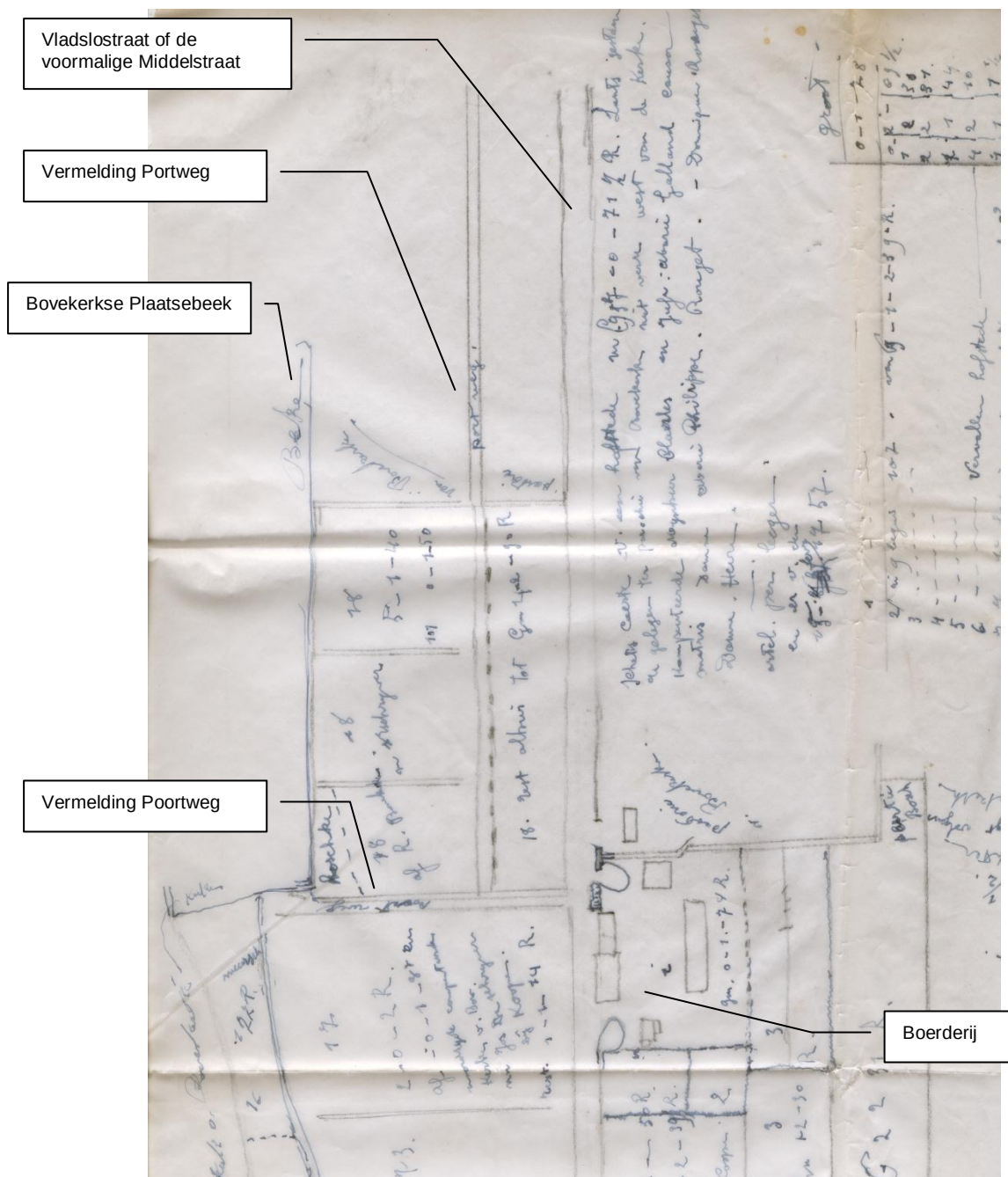
Een schetskaart van de voornoemde boerderij op volgende pagina bevestigt de naam Portweg voor het tracé in 1757. Dezelfde kaart toont ook aan dat de Portweg eerst de linkeroever volgt van de beek om nadien via een brugje verder te lopen op de rechteroever.

Detail uit een "schets caerte v. een hofstede" van 15 febr. 1757 met vermelding poortweg.

⁵⁸ Het betreft het Tandekapelletje langs de Middelweg (gemeentegrens tussen Bovekerke en Vladslo) ter hoogte van de Portweg.

⁵⁹ Vóór de fusie had de Konijnenstraat geen aparte naam. Alle huizen van het centrum van Bovekerke hadden als straatnaam Dorp. In 1952 waren er 51 huizen op het dorp rondom de kerk (Bovekerkestraat, Konijnenstraat, Vladslostraat, Populiereweg, Oudstrijderstraat).

Fragment⁶⁰ uit een "schets caerte v. een hofstede" van 15 febr. 1757 met vermelding portweg.
Het betreft de boerderij gelegen langs de Vladslostraat nr. 5.

⁶⁰ Deze schets is getekend op kalkpapier. Het betreft vermoedelijk een overtekening van een orgineel.

Ook de Pourbuskaart bevestigt de situatie in 1571. De Portweg loopt vanaf het dorp van Bovekerke aan de linkeroever van de beek en loopt verder via een brugje⁶¹ langs de rechteroever van de beek tot de Middelweg.

Fragment uit de Pourbuskaart (1571).

Ook door een eerdere bevinding tussen de Vandaelhoek in Koekelare en op het grondgebied van Bovekerke nabij de gemeentegrens waren we van mening dat we het oorspronkelijke tracé van de Portweg ten noorden van de Populiereweg en de Bovekerkse Plaatsbeek moesten situeren.

Met de huidige vaststelling hebben we vanaf het brugje naar het westen een identieke situatie.

We mogen hieruit besluiten dat het ontstaan van de nederzetting Bovekerke vermoedelijk invloed heeft gehad op het tracé van de Portweg!

Het tracé van de Portweg lijkt ten oosten verlegd te zijn naar de Populiereweg om beter aansluiting te hebben met het dorp. Ten westen van het dorp van Bovekerke lijkt deze verlegging nog over een beperkte afstand aangehouden te zijn via *sentier n° 14*.

Misschien mogen we na voorgaande een belangrijke conclusie trekken.

Aangezien Bovekerke met zijn eerste vermelding in 1119 mogelijk invloed had op het tracé van de Portweg, kan het zijn dat de Portweg veel ouder is dan de nederzetting Bovekerke.

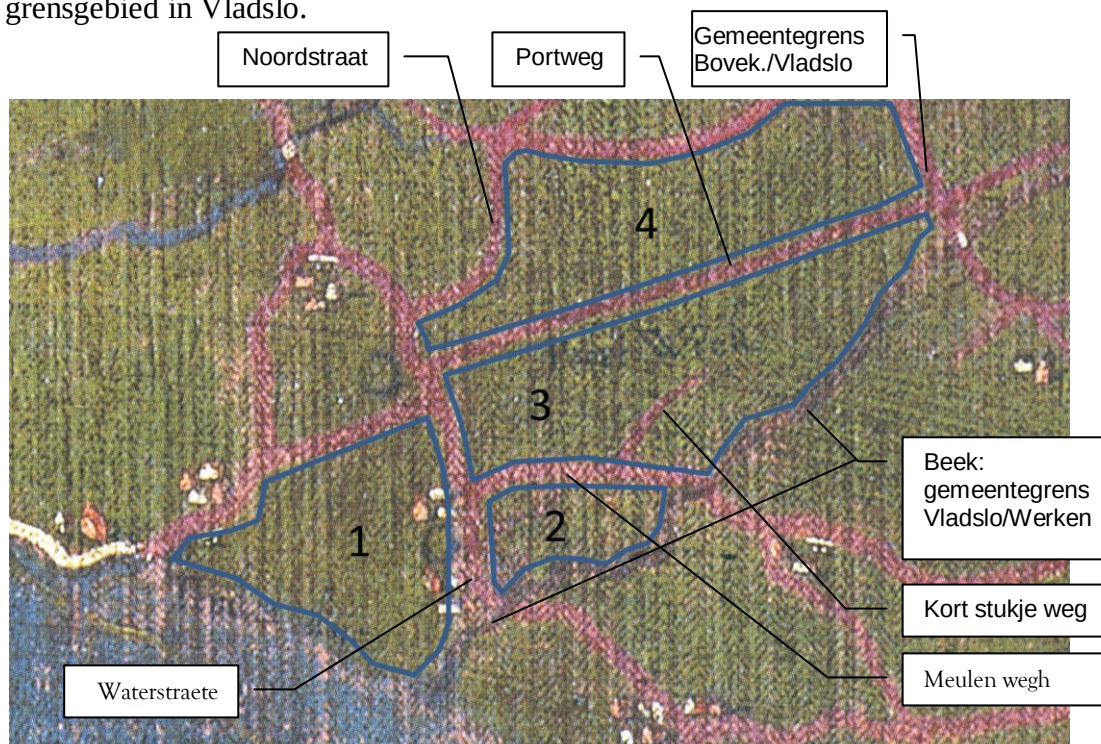
Ook de Vladslotstraat⁶² en de Molenhoek hebben ooit aanspraak gemaakt op de naam Portweg. Op de Popp-kaart (1843) staat immers geschreven *Porte weg* leydende naar Hendijks gehughte. Het zal duidelijk zijn dat deze naamgeving veel recenter is dan voorgaande en hierdoor minder relevant is om te benutten bij het achterhalen van het oorspronkelijke tracé van de Portweg. Niettemin stellen we met deze vermelding verder vast dat de Portweg toen nog belangrijk was.

⁶¹ Terhoogte van dit brugje toont de Poppkaart een verbinding tussen de Vladslotstraat nr. 7 en een verdwenen woonkorrel langs de Noordstraat.

⁶² Volgens de ommeloper van Bovekerke uit 1675 noemde de Vladslotstraat destijds Middelstraet.

- Tracé tussen de gemeentegrens Bovekerke-Vladslo en Waterstraat

Naar aanleiding van een dispuut over de gemeentegrens tussen Vladslo en Werken werd in 1655 een beperkte ommeloper⁶³ van 4 *beginnen* opgemaakt van het grensgebied in Vladslo.

Fragment uit de Pourbuskaart (1571) met aanduiding van 4 beginnen uit de ommeloper (1655).

De ommeloper hanteert de Portweg als begrenzing van *begin* 3 en 4.

In de beschrijving van het 3de *begin* lezen we tot inden poortwegh alias crommestraete. In artikel 27 en 29 lezen we respectievelijk den poortwegh ofte crommestraete en op de crommestraet ofte poortwegh. Ook in artikel 55 lezen we op de crommestraete alias poortwegh... en verder in het 4de *begin* wordt de dubbele benaming voor de Portweg aangehouden.

Op het bovenstaande kaartfragment kunnen we duidelijk zien dat de Portweg een bijzonder rechte weg is. Volgens ons kan de verwijzing naar crommestraet onmogelijk betrekking hebben op het huidige rechte tracé van de Portweg in Vladslo.

Mogelijk geeft hetzelfde kaartfragment ons de oplossing voor deze onlogische alias-verwijzing. Immers in het zuiden van het 3de *begin* heeft de schilder van de kaart op de rechteroever van de Bovekerkse Plaatsebeek een kort stukje weg geschilderd ten noorden van de Meulen wegh. Dit kan alleen maar wijzen op een in onbruik geraakte weg. Het lijkt ons dan ook aannemelijk dat een tracé die de loop van een kronkelende beek volgt aan de basis lag voor de naam crommestraet.

⁶³ De inleiding van de ommeloper werd opgenomen als bijlage 3.

Op onderstaande kaart merken we in het midden van de 19de eeuw nog sporen van de Meulen wegh. De Meulen wegh loopt dan wel niet meer door, wat wel nog het geval was op de Pourbuskaart (1571).

Vermoedelijk zien we hieronder zelfs nog sporen in de percelering van het kort stukje weg dat in onbruik raakte langs de beek en dat volgens ons teruggaat tot de crommestraete.

Op de Pourbuskaart merken we dat het tracé van de crommestraete aansluiting heeft op 2/3 van de lengte van de Meulen wegh. In dit geval zou de crommestraete ten zuiden liggen van perceel 431.

Het ziet er naar uit dat deze hypothese wel eens zou kunnen kloppen:

Immers de perceellijn loopt westwaarts verder in het 2de *begin* ten zuiden van percelen 430, 469 en 472. De extrapolatie van deze perceelslijn in oostelijke richting brengt ons bij een bewoningslocatie op percelen 382 en 383⁶⁴.

Fragment uit de Popp kaart van Vladslo met het vermoedelijk oorspronkelijke tracé van de Portweg.

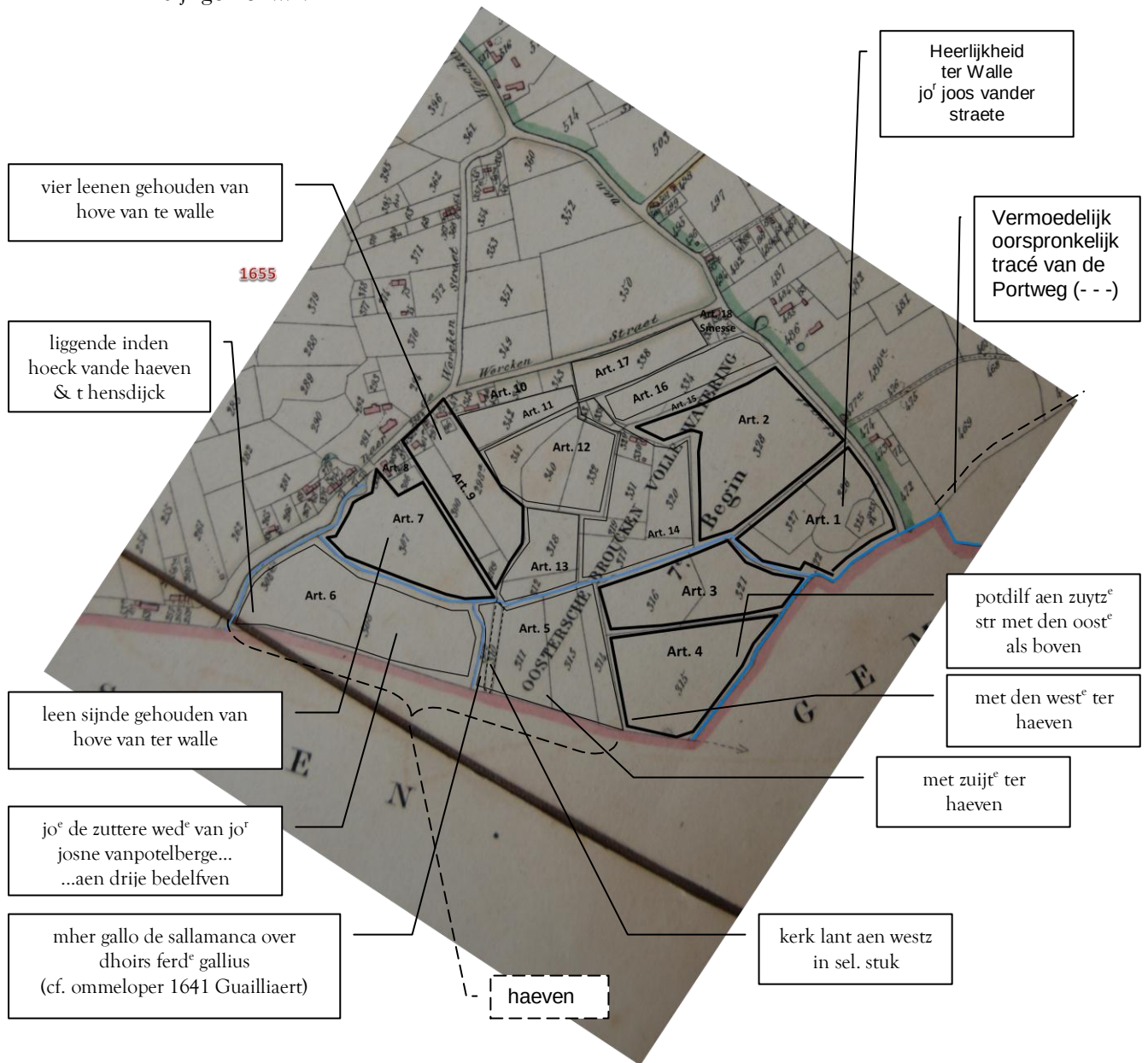
Het feit dat percelen 418, 422, 423, 424 geen sporen meer tonen van het vermoedelijke tracé, doet m.i. geen afbreuk aan de haalbaarheid van de hypothese voor het tracé van de oorspronkelijke Portweg of de crommestraete. Een herpercelering is mogelijk de oorzaak, want net de onduidelijke percelering in de meersen was de oorzaak voor het dispuut⁶⁵ tussen Vladslo en Werken.

⁶⁴ Eerder kwamen we ook al tot de bevinding dat woningen op het tracé van de Portweg kunnen liggen. De site lijkt zich door de aanleg van een nieuwe (huidige) Portweg te ontsluiten via percelen 410 en 412.

⁶⁵ Zie bijlage 3.

- Tracé tussen de Waterstraete en de Haevne

De beschrijving van het 1ste artikel van het 1ste *begin* van de ommeloper van Vladslo (1655) maakt duidelijk dat we op ons vermoedelijk voormalige tracé van de Portweg een niet onbelangrijke site aantreffen: “Jo^r joos vander straete over jo^r maerten laureijns van waelscappelle & de behuysde hof^e daer bertholomeus declercq jegen w^o bij pachte op woont gen^a d’ heerlichhede ter walle met een neder sijngelken...”.

Fragment uit de Popp kaart met aanduiding van de artikels uit het eerste begin v.d. ommeloper (1655).
De artikels behorende tot de heerlijkheid Ter Walle hebben een dikke omranding.

De gronden van de heerlijkheid Ter Walle beslaan volgens de ommeloper de artikels 1, 2, 3 en 4, die één grote blok vormen en artikels 7 en 9, die lenen zijn van Ter Walle⁶⁶.

⁶⁶ Volgens de legger van Vladslo uit 1843 behoren deze gronden (percelen E316, 321 tot 328, 307) met uitzondering art. 9 nog tot eenzelfde eigenaar, zijnde boekdrukker Van Cuyck uit Diksmuide.

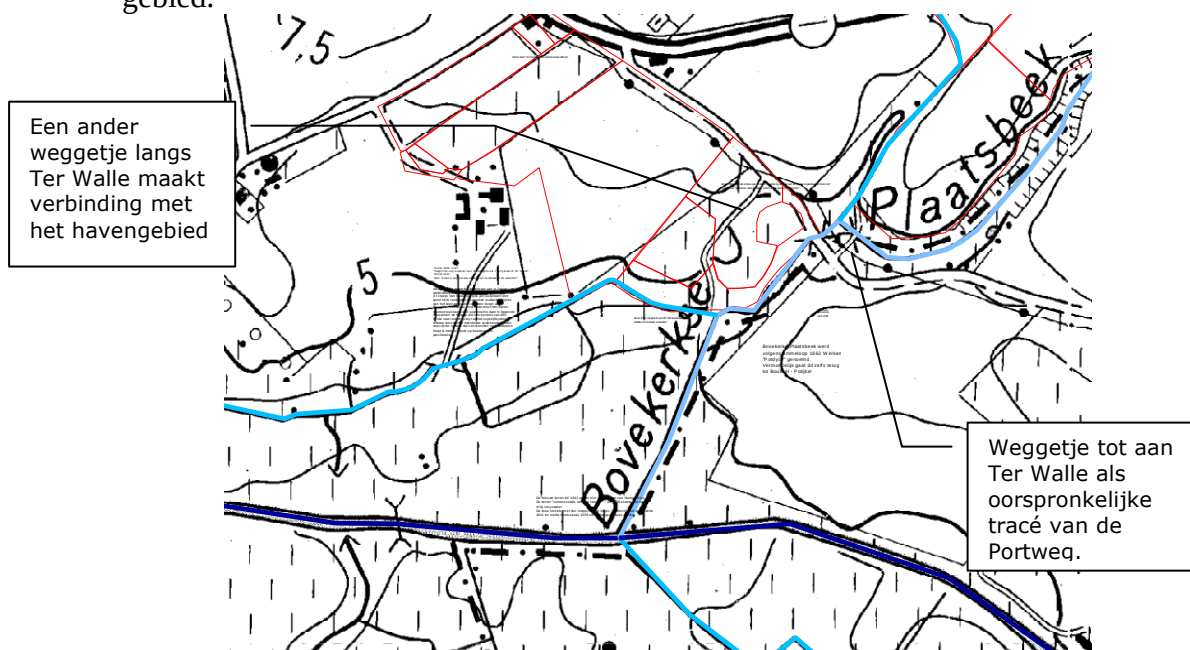
Mogelijk is de eigenaar van het hof ter Walle, de genaamde Joos vander Straete dezelfde, die in 1613 opgenomen is op de lijst van de *souvereine gilde der kolveniers, busschieters en kannoniers* van Gent als zoon van Paesschier⁶⁷.

We lezen over de opmaak van de lijst: “het onderscheid tusschen leden aen de geestelykheid, den adel of den burgerstand toebehoorende wordt niet altyd waergenomen. Tusschen de burgers treft men vele edellieden en sommige geestelyken aen”⁶⁸. De lijst geeft ons de indruk hier te maken te hebben met reeks hoge personaliteiten afkomstig uit heel Vlaanderen.

De rest van de grondoppervlakte van het 1ste *begin* behoort voor het grootste deel vermoedelijk eveneens tot een hogere klasse van de bevolking: jo^e de zuttere wed^e van jo^r josne van pottelsberge⁶⁹ en jo^r beernaert vande kerckhove⁷⁰. Hierdoor krijgen we het gevoel dat de gronden achter de haven bijzonder in trek waren. Van de resterende grond heeft de cappellerie van Couckelare een niet onaardig deel in bezit⁷¹.

De aanleg van de heerlijkheid Ter Walle tegen een beek kan natuurlijk begrepen worden in functie van watervoorziening voor de omwalling of het sijngelken, maar mogelijk moeten we de ligging ervan veeleer functioneel zien in relatie met de havenactiviteit. Het innen van havenrechten of transportrechten behoort dan tot de mogelijkheden⁷².

De heerlijkheid Ter Walle lijkt vanaf ons gevolgde tracé langs het vermoedelijk oorspronkelijke tracé van de Portweg de toegangspoort te zijn voor het havengebied.

De topografische kaart met Ter Walle en het havengebied.
Het vermoedelijk oorspronkelijke tracé van de Portweg is hier mogelijk terug te vinden.

⁶⁷ VANDER HAEGHEN 1867, 116.

⁶⁸ VANDER HAEGHEN 1867. Inleiding. Joos vander straeten werd opgenomen bij de burgers of gildebroeders.

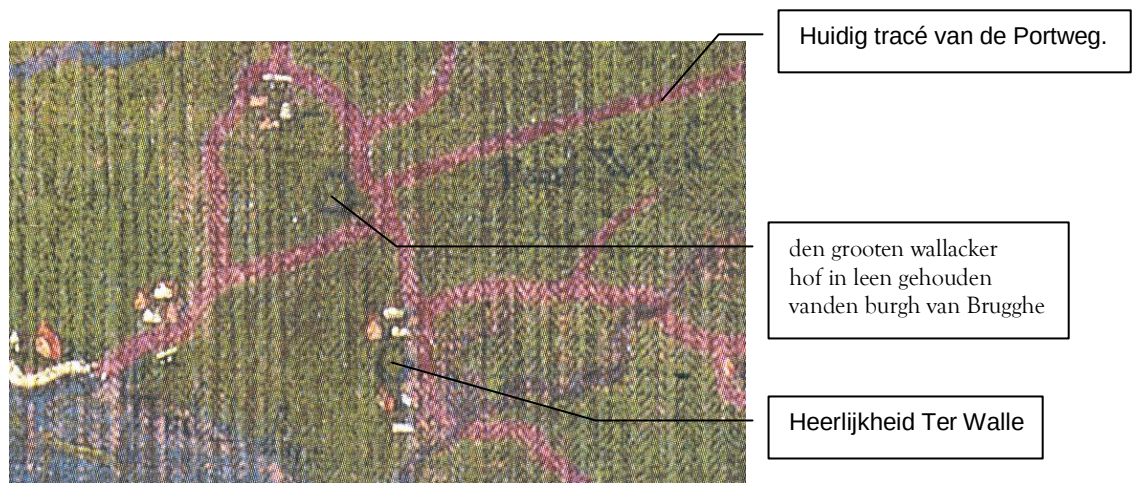
⁶⁹ Art. 6, 10, 12, 13 en art. 7 in leen van ter walle.

⁷⁰ Art 14, 15, 16 en 17.

⁷¹ Art. 5: de kinderen van Cornelis Kemele bij coope van Jacques van middelem; Art. 8: Jo^e aernoudijna fs pauwels de badto; Art. 11, 17: de cappelrie van Zuijthove in Couckelare.

⁷² We nodigen graag uit tot extra onderzoek.

Leuk om op te merken is dat op het einde van het recentere en huidige tracé van de Portweg er nog een site met walgracht, den grooten Wallacker, is gesitueerd.

De Pourbuskaart toont nog een site met walgracht op het einde van het huidige tracé van de Portweg.

Volgens de nieuwen terrier ende ommelooper van Vlaerdslo⁷³ uit 1641 blijkt dat deze site eveneens behoort tot één van de hoger vernoemde grondeigenaars: “Alvooren jo^e marie de zuttere w^e (weduwe) van jo^r josne van pottelsberghe over jo^r fleurentijn everaert wijlent m^r p^r f^e claeys van lauwe eertijds jan Guailiaert een groot stick lants gen^t den grooten Wallacker sijnde een hof leen gehouden van den burgh van Brugghe str oost ende west mett eenen grooten wal naest den zuytoosth^o...”⁷⁴.

Uit bovenstaande informatie lijkt dat alle toegangswegen tot de haven onder toezicht staan.

Het hof ter Walle zou in dat geval de toegang vanuit Werken en vanuit de voormalige Portweg kunnen controleren. Het hof de groote wallacker ligt dan weer strategisch t.o.v. het verkeer vanaf Vladslo en de huidige Portweg met mogelijk trafiek vanaf Ter Heide, Koekelare, Bovekerke en Torhout...

Ook kan uit bovenstaande afgeleid worden dat de Burg van Brugge, en dit impliceert de graaf van Vlaanderen, controle heeft over de havenactiviteit.

⁷³ RA Brugge aanwinsten 6388.

⁷⁴ Ten westen zijn twee percelen (art 2 & 3) gelegen sijnde twee achter leenen van t hof van t Eecke in essen. We herinneren ons dat het hof van Bovekerke eveneens verbonden is met het Eeckhof [STAELENS 2009].

■ Conclusies wegen

Tijdens dit onderzoek naar het tracé van de Portweg tussen Ruidenberg en Eindsijk kwam meermaals het vermoeden naar boven dat het tracé van de Portweg dat we vandaag kennen in Koekelare, Bovekerke en Vladslo niet aaneengesloten is.

De rechtlijnigheid van sommige stukken van het tracé waren een indicatie om aan te nemen dat deze delen van de weg op een ander tijdstip werden aangelegd.

Eén verplaatsing van het tracé heeft vermoedelijk te maken met het ontstaan van de nederzetting Bovekerke. Op zich kadert de nederzetting Bovekerke in de landbouw- en ontginningsactiviteit uit de 11de, 12de eeuw.

Ten gevolge van ontginningsactiviteit mogen we in het landschap zeker nieuwe tracés veronderstellen die konden benut worden voor de Portweg.

Toch hebben we over de volledige afstand tussen Ruidenberg en Eindsijk indicaties van een doorlopend tracé. Het tracé zou dan van zodra mogelijk steeds langs de rechteroever van de Bovekerkse Plaatsebeek lopen. Sommige delen van het tracé langs de beek worden door bronnen bevestigd. Dit tracé werd in relatie gebracht met het oorspronkelijke tracé van de Portweg.

■ Waterwegen

■ Bovekerkse Plaatsebeek

Uit onze eerdere bevindingen weten we dat de Portweg de loop van Bovekerkse Plaatsebeek volgt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat K. De Flou de namen Poortwegbeek (1880) en Poortwegbeke (1901) heeft aangetroffen. Met deze bronnen onderbouwen we ook de plaatsbepaling van het tracé van de Portweg.

De ommeloper van Werken (1662) vermeldt Potdyck en uit de ommeloper van Vlad slo (1655) weten we ook dat de Bovekerkse Plaatsebeek nabij Eindsijk er *Potdilt* werd genoemd. In andere bronnen werd *Potdilt* al in 1479 gebruikt⁷⁵.

Het woorddeel *pot* slaat mogelijk op het *potten* van water, zoals we dit kennen in potpolder⁷⁶. De Bovekerkse Plaatsebeek komt ervoor in aanmerking aangezien zij de eerste beek achter het *einde* van de *dijk* (cf. Eindsijk) is. Zo kunnen we mogelijk de beek zien als een expansievat om de druk op de dijk te stabiliseren⁷⁷.

Hoogstwaarschijnlijk slaat het woord *dilt* op het werkwoord delven. In dit geval zou dit kunnen wijzen op kunstmatige aanleg of kanalisatie.

Nabij de monding van de beek in het Handzamekanaal verwijst de rechte loopt van de beek mogelijk naar kanalisatie⁷⁸, maar verder op het grondgebied van Vlad slo lijkt de loop van de beek natuurlijk te zijn. Toch vermeldt de ommeloper (1655) er ook eenen grooten dilt.

Een infrastructuurelement dat vernoemenswaardig is langs de Bovekerkse Plaatsebeek is het brugje van de Oude Werkenstraat of voormalige waterstraete op de gemeentegrens van Vlad slo en Werken. Dit is de plaats net vóór de heerlijkheid ter Walle, nabij het vermoedelijk voormalige tracé van de Portweg.

Het brugje over de Bovekerkse Plaatsebeek ter hoogte van Ter Walle. Foto G.Staelens sept. 2005.

⁷⁵ Manschepe Middelburg (f. 28,v) uit 1476.

⁷⁶ Te zien als een wachtbekken.

⁷⁷ Een voormalig café in Bovekerke langs de Kleine Middelstraat (zie in dit jaarboek) noemde *De Bassin*. Dit is een term die slaat op het verzamelen van water bij vloed ten behoeve van watermolens. Geen enkele andere indicatie voor een bassin in deze omgeving is mij bekend.

⁷⁸ De ommeloper van Vlad slo (1655) gaf ook te kennen dat artikel 6 aen drie bedelfven lag. Deze waterlopen liggen achter de haven.

Onder de brug werden in de stenen het jaartal 1517 en de namen A BERNAERTS, A DEMULDER en U^vSCHAVE gekerfd. Mogelijk waren dit de metsers van de brug.

Inkervingen in de stenen van de brug met indicatie voor 1517.

Misschien toont de bouw van een stenen brug aan dat de locatie in het begin van de 16de eeuw heel belangrijk was⁷⁹.

⁷⁹ Dit is 138 jaar vóór de vermelding van Ter Walle in de Ommeloper (1655) en 50 jaar vóór de opname van de Pourbuskaart.

Het Handzamekanaal

Een publicatie⁸⁰ uit 1842 over Diksmuide vermeldt dat het *Yperleet* in 1166 werd gekanaliseerd⁸¹, beginnende vanaf Ieper tot in Scheepsdale nabij Brugge. De waterweg maakt deze verbinding over Diksmuide, Nieuwpoort en Oostende.

Een behoorlijke trafiek op de IJzer mogen we al in de 12de eeuw veronderstellen. Reeds op het einde van de 12de eeuw zijn er in Ieper immers sporen van economische welvaart⁸². Diksmuide, met zijn eerste vermelding in 1089, zal met zijn ligging aan de toegangsweg tot Ieper zeker voordeel hebben genoten.

Historische bronnen leren ons dat Diksmuide zijn havenfunctie verloor in het laatste kwart van de 12de eeuw nadat Filips van den Elzas Nieuwpoort stichtte in 1163 en de zeehaven van Diksmuide naar Nieuwpoort verschoof.

J. Termote schrijft hierover⁸³: “Vanaf de dertiende eeuw ging het belang van de IJzer als transportweg steeds meer doorwegen, parallel met de groei van de industriestad Ieper. Zoals het Zwin voor Brugge, vormden de IJzer en de Ieperlee immers de vitale bron verbinding van de stad met de zee.

Op vraag en met steun van Ieper werden dan ook vanaf 1251 belangrijke kanalisatiewerken op de IJzer en Ieperlee uitgevoerd om het waterpeil te verhogen en schommelingen weg te werken. Een vijftal overdrachten met sluis compartimenteerde de stroom, en de IJzer werd gekanaliseerd tussen Diksmuide en het gehucht Fintele.

De IJzer werd tussen twee dijken gevat, wat toeliet het peil onafhankelijk van de omliggende en deel reeds uitgeveende broeken te regelen.

Voor deze grootscheepse kanalisatiewerken moest men belangrijke ingrepen aanbrengen in het afwateringssysteem... “.

Katrien Hindryckx voegt er aan toe⁸⁴: “In 1251 verkregen de Ieperlingen de goedkeuring en de financiële steun van gravin Margaretha om sluizen en spuien op te richten en de verbinding gedeeltelijk te kanaliseren. Het waterpeil moest verhoogd worden en seizoensgebonden schommelingen moet uitgeschakeld worden. De getijdewerking zou worden weggewerkt.”

Het lijkt ons heel relevant dat de aanleg van de dijk langs het Handzamekanaal tot Eindsdijk minstens uit deze periode dateert. Immers om het water op een hoog niveau te houden in de IJzer kan een zijarm van de IJzer niet achterblijven.

Daarmee zeggen we niet dat de havenactiviteit op Eindsdijk al aanvang neemt in het midden van de 13de eeuw. Het is wel mogelijk dat de naam Eindsdijk dan vooreerst wordt gebruikt. Als er bedijkingswerken worden uitgevoerd langs de Handzame kan dit er alleen maar op wijzen dat de trafiek langs deze zijarm van de IJzer belangrijk genoeg was om er dure investeringen te doen.

⁸⁰ X, Genootschap voor Geschiedenis 1842, 9. Bronverwijzing naar: Lambin, Liste chronologique de chartes, p1. Annales – Tome IV. Te raadplegen via Google Books.

⁸¹ We hebben enig voorbehoud, want dergelijke grote werken kunnen onmogelijk in dit ene jaar zijn uitgevoerd.

⁸² DEWILDE 2010, 162.

⁸³ TERMOTE J. 1995, 43.

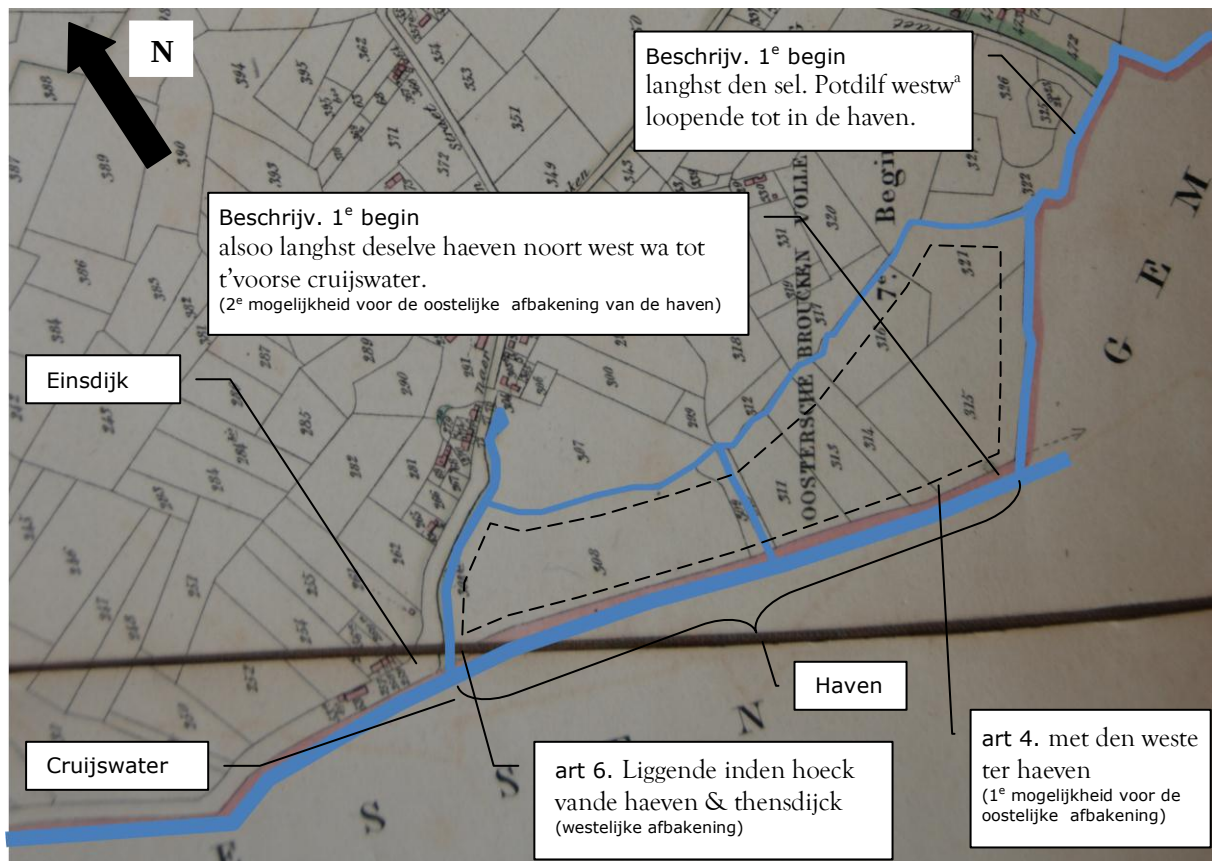
⁸⁴ HINDRICKX K. 1995, 67.

K. De Flou geeft te kennen dat het woord havene een oudere benaming is der Handzamevaart te Esen en Vladslo. Dit mogen we niet interpreteren als een synoniem voor de volledige loop van de Handzamevaart⁸⁵. Vermoedelijk baseerde K. De Flou zich op een bron uit 1756 (Wijn. 3065)⁸⁶: “Inde prochie van Vladslo ende oost vande kercke van eessene, en loopt een waeter daer doore dat men heet de havene”.

De ommeloper van Vladslo (1655), die honderd jaar eerder werd opgemaakt, bevat nauwkeuriger informatie in het 1ste *begin*:

Artikel 6 vermeldt liggende inden hoek vande haeven & thensdijk. Bijgevolg moeten we de havene zoeken ten westen palend aan Einsdijk langs het kanaal.

Om te weten hoever de haven strekt langs het kanaal kan artikel 4 uitsluitel geven: “met den weste ter haeven.” Hierdoor geeft men aan dat perceel 315 ten westen ligt van de haven. Toch hebben we enig voorbehoud om de begrenzing van de haven daar te zien. Immers de beschrijving van het 1ste *begin* geeft te kennen dat de *potdijf* zijn monding heeft in de haven én dat de contouren van het begin dan verder lopen langst de haven: “langhst den sel. Potdijf westw^a loopende tot in de haven & also langhts de selve haeven noort west w^a tot t’voors^e cruijswater”.

Haven ten oosten van Einsdijk (- - -).

Bedelven, te begrijpen als aangelegde grachten, bakenen vermoedelijk het achterterrein van de haven af⁸⁷. Gezien de dijk eindigt bij Einsdijk zou het wel eens kunnen dat deze gronden meer onderhevig zijn aan het water van het kanaal. De *bedelven* zouden in dat geval kunnen bijdragen om vlotter water af te voeren.

⁸⁵ Dit laat althans *De Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed van Diksmuide – Vladslo* (ID 22004) uitschijnen.

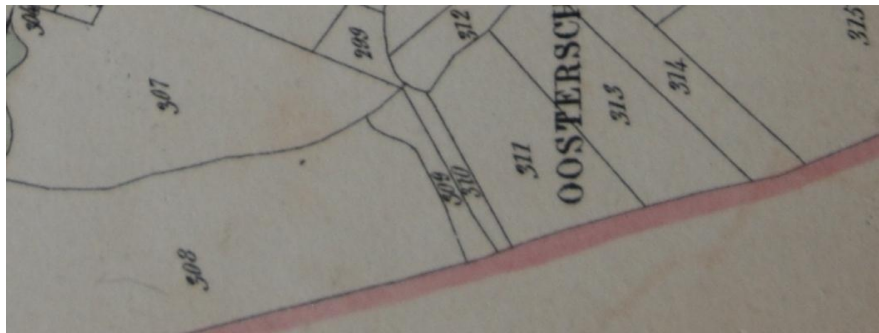
⁸⁶ WERBROUCK M. 1989, 45.

⁸⁷ Met een Arcview 3.3 (GIS-software) meten we een ingesloten oppervlakte van ruim 10 ha.

Een bron uit 1775, geeft ook te kennen dat we bij de haven een *zwaeyput* mogen veronderstellen: “vladslo – jeghens den dyck ende loopende uyt den handzaemevaert oostwaert tot voorbij den zwaeyput”⁸⁸.

Bizar is dat de ommeloper van Vladslo (1655) niet spreekt over een *zwaeyput*. Waterpartijen zijn op deze locatie ook nergens te vinden. We dienen bijgevolg indicaties te zoeken van een voormalige zwaaiput in de percelering.

De enige locatie die o.i. in aanmerking komt als keerplaats voor schepen zijn de twee smalle percelen 309 en 310.

Smalle percelen (309, 310) als indicatie voor een *zwaeyput*.

Er zijn bijkomende indicaties om aan te nemen dat we met deze percelen de voormalige zwaaiput op het spoor zijn: de twee percelen situeren zich volkomen in het midden van de havenzone. De ommeloper informeert over een *bedelf* tussen de percelen 309 en 310 dat als een restant van het water kan aanzien worden. Perceel 310 is volgens de ommeloper (1655) en de legger (1843) eigendom van de kerk van Vladslo. Perceel 309 behoort tot een hoge personaliteit zijnde dhr. Gallo de Sallamanco.

Vermoedelijk is de zwaaiput van de haven van Eindsijk ooit opgevuld geworden. De nieuwe ontstane gronden dienen dan toegekend te worden aan een eigenaar. Het was de gewoonte om in zo'n gevallen dergelijke grond te schenken aan de kerk⁸⁹.

■ Conclusies waterwegen

We menen te mogen besluiten dat nabij Eindsijk voldoende sporen aanwezig zijn om over een haventje te kunnen spreken.

De Handzame werd vermoedelijk samen met de IJzer gekanaliseerd, waardoor we mogen aannemen dat de haven bij Eindsijk een zeker belang had. Achterliggende *bedelven* zijn infrastructuurelementen in functie van de haven. Ze bakenen simultaan een relatief behoorlijk grote havenzone af.

Misschien mogen we aannemen dat na de verplaatsing van de zeehaven van Diksmuide naar Nieuwpoort in het laatste kwart van de 12de eeuw, het hoogtepunt van havenactiviteit bij Eindsijk voorbij was.

Het is meer dan duidelijk dat de Portweg een verbinding maakte met een haven.

⁸⁸ DE FLOU 1931, 765.

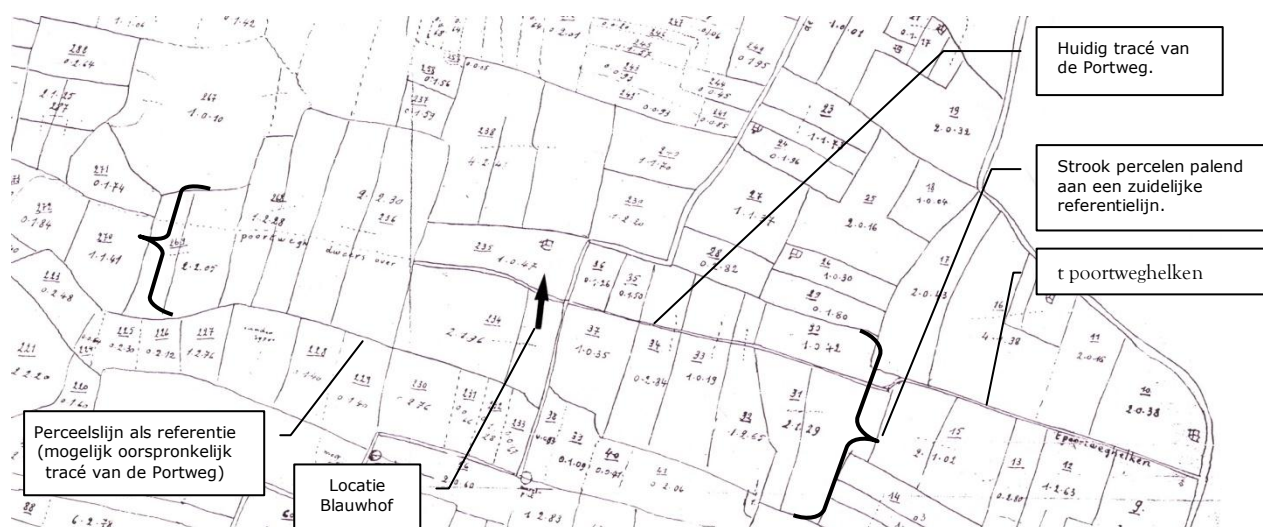
⁸⁹ Dit is eveneens het geval geweest met de voormalige markt in Bovekerke (huidige Konijnenplein).

■ Percelering

De percelering is het laatste wat we dienen te onderzoeken als samenstellend onderdeel van het cultuurlandschap.

■ Tussen Bergstraat en Zuidstraat

Ter hoogte van het Blauwhof situeren zich lange strook van percelen die noord-zuid zijn georiënteerd. Deze percelen raken ten zuiden aan een doorlopende perceelslijn die we bij het onderzoek van de wegen hebben aanzien als het mogelijk oorspronkelijke tracé van de Portweg⁹⁰.

Fragment uit het primitief kadaster⁹¹ ter hoogte Het Blauwhof (pijlje).

Het huidige tracé van de Portweg ligt ook in het midden van deze strook percelen. Dit wijst er op dat de ontginning van deze strook grond ouder is dan de aanleg van het huidige tracé van de Portweg. Tot deze conclusie waren we ook al eerder gekomen maar dan vanuit de vaststelling dat de huidige Portweg recenter moest zijn vanwege zijn bijzondere rechtlijnigheid.

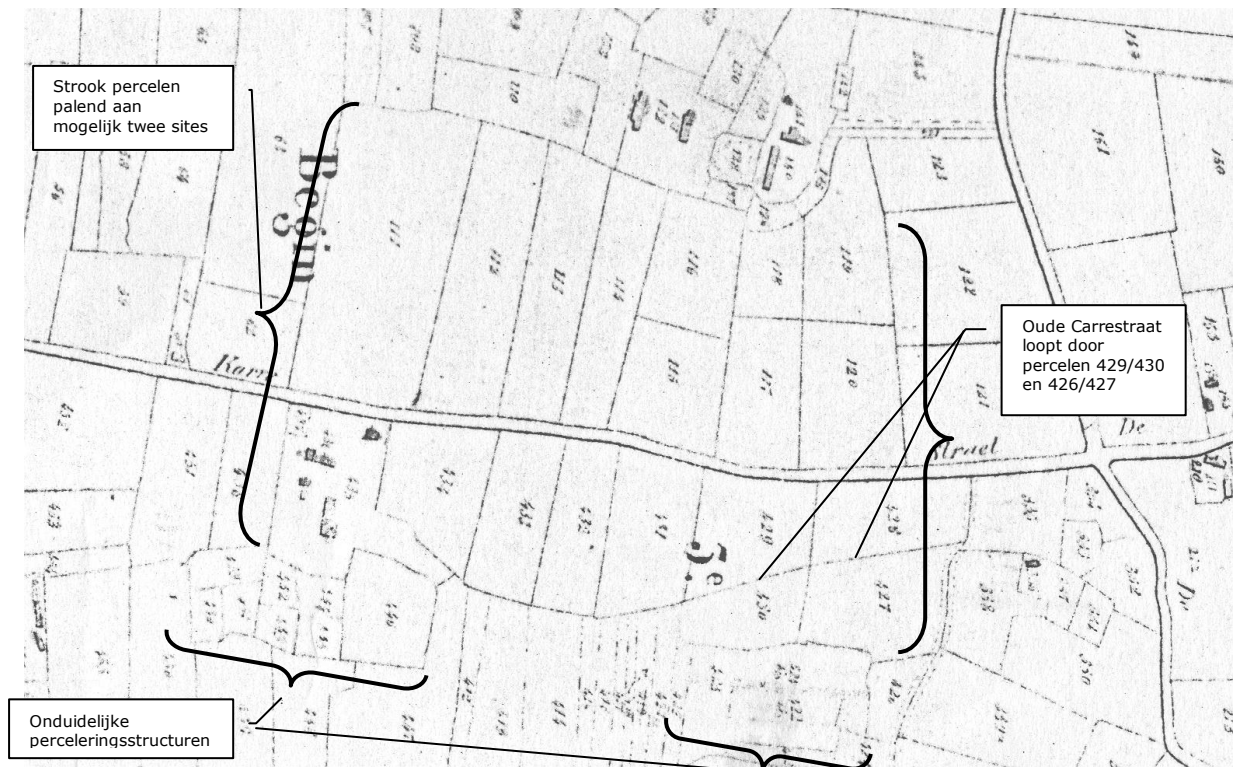
Door bovenstaande bevindingen hebben we het vermoeden dat het oorspronkelijke tracé van de Portweg de referentie vormde voor de ontginning van de aanpalende strook grond.

In de onmiddellijke omgeving hebben we nog zo'n bevinding. Zo kunt u op de volgende figuur vaststellen dat de Oude Carrestraat als gebogen lijn door de percelen 429/430 en 428/427 loopt. Daardoor moeten we besluiten dat de Oude Carrestraat jonger is dan de veldinrichting. De structuur van de percelen 431, 432, 433, 434... is ook terug te vinden ten noorden van de huidige Carrestraat, wat wijst op een doorlopende veldinrichting.

Dat de huidige Carrestraat van jongere oorsprong is, vernemen we ook expliciet uit artikel 444, 3de *begin* van de Koekelaarse ommeloper: mette de nieuwe carrestraete daer oppe ligghende.

⁹⁰ Het betreft het tracé tussen een hofstede (3e *begin*, art. 286) langs een hofstede (3e *begin*, art. 13) en een perceel (2e *begin* art. 62) tot de Bergstraat.

⁹¹ Primitief cadasterkaart. Met dank aan het opzoekwerk van J. Heus [Heus 2001, 54].

Fragment uit het Poppkaart. Twee onduidelijke site lijken de referentie te zijn voor de percelering.

Twee onduidelijke perceleringsstructuren lijken de referentie voor de ontginningsbeweging te zijn. Zoals verder zal blijken is de structuur ten oosten vermoedelijk een depressie⁹². De structuur ten westen heeft een opvallende keurige rechthoekige vorm⁹³.

Doordat de Portweg een referentie vormt voor de ontginning en dit niet het geval is voor de Oude Carrestraat, wijst dit op het feit dat de Portweg vermoedelijk ouder is dan de Oude Carrestraat.

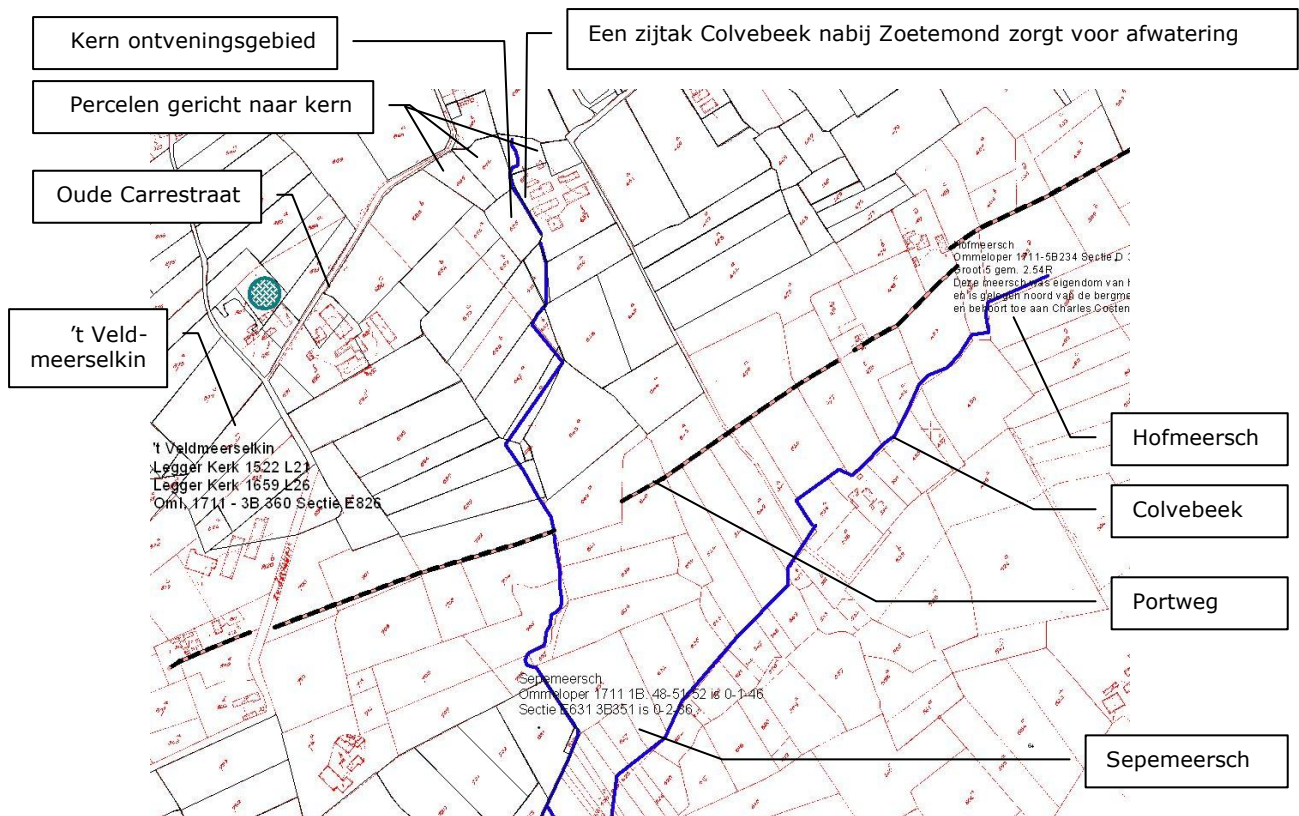
Simultaan moeten we mogelijk ook besluiten dat de Portweg ouder is dan de percelering. Of de percelering dateert uit de periode van de grote Vlaamse ontginningsperiode (1050-1250) kunnen we nog niet uitmaken.

⁹² De repelpercelen ten westen van de structuur wijzen op waterrijke gronden. Verder zal blijken dat nog meer ten westen (niet op deze figuur) er nog een depressie waar te nemen is.

⁹³ Dit zou kunnen wijzen op een bewoningssite. Verder onderzoek zal dit moet uitwijzen. Zie ook STAELENS 2009.

Verder naar het westen loopt de Portweg ten noorden van de Hofmeersch. Vanuit de Hofmeersch ontspringt de Colvebeek, die zijn loop heeft richting Werken. De Portweg heeft zijn tracé verder tussen 't Veldmeerselkin en de Sepemeersch om zo de Vandaelhoek te bereiken.

Ter hoogte van een zijtak van de Colvebeek komt de Portweg in een depressie terecht. Ten noorden hiervan lijkt de percelering een bijzondere samenhang te hebben.

Fragment uit het hedendaagse kadaster.

De figuur op de volgende pagina toont aan dat de samenhangende percelering precies een peervorm heeft in het landschap.

Nog op drie andere plaatsen zijn deelfragmenten van zo'n peervorm te merken. We zijn tot de bevinding gekomen dat deze gebieden ontveend zijn⁹⁴.

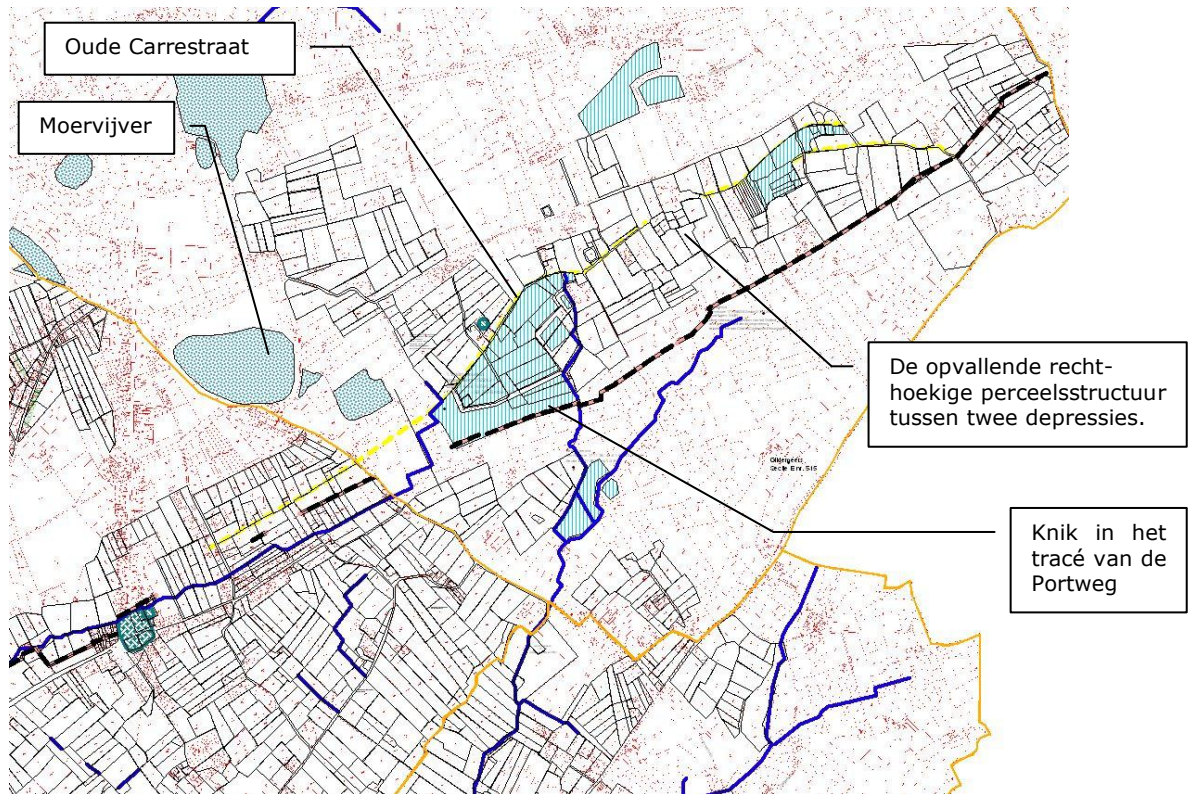
De samenhangende percelering wijst vermoedelijk op een drainagemethodiek⁹⁵. In dit geval kan dit alleen maar wijzen op een mogelijke ontginning van turf⁹⁶.

⁹⁴ Het natuurgebiedje langs de Kortemarkstraat is eveneens ontveend.

⁹⁵ Zonder hier diep op in te willen gaan, lijkt de percelering in de peervorm georiënteerd te zijn naar een kern. We durven de perceelsgrenzen vergelijken met gleufjes in een gootsteen die het water afleiden naar de afvoer. Vanaf deze kern zorgt een zijtak van de Colvebeek voor de afwatering van het ontveningsgebied.

⁹⁶ De Moervijver ligt in de onmiddellijke omgeving (zie volgende figuur).

De vorm van de structuur is deels duidelijker door de omliggende wegen. Ten noorden van 't veldmeerselkin vormt de oude Carrestraat de noordelijke afbakening van de peervorm⁹⁷. Ten zuiden grenst het tracé van de Portweg aan de peervormige veldinrichting. Een kleine knik in het tracé van de Portweg lijkt het gevolg te zijn van deze veldinrichting voor de ontveningsactiviteit.

Fragment uit het hedendaagse kadaster met hierop in zwart de percelen van de Poppkaart.

Doordat de perceleringstructuur mogelijk in relatie kan gebracht worden met turfwinning zou dit erop kunnen wijzen dat de Oude Carrestraat teruggaat tot een ontginningsperiode, waarom niet het einde van de grote Vlaamse ontginningsperiode (1050-1250)?⁹⁸

De eerder besproken percelen die de Oude Carrestraat dwarsste, zullen bijgevolg ouder zijn.

We onthouden vooral dat de Portweg hier een bijsturing van zijn tracé heeft gekend⁹⁹. Dit is mogelijk het geval tot aan het dorp van Bovekerke. Enig voorbehoud moeten we aan de dag leggen. Tussen het dorp Bovekerke en de gemeentegrens Bovekerke-Koekelare moeten we immers met herbebossing rekeninghouden.

De sporen van de Portweg in de percelering zijn daar bijgevolg onzeker.

⁹⁷ Bij de eerdere bespreking van het tracé tussen de gemeentegrens van Koekelare-Bovekerke en dorp Bovekerke en bijhorende kaart kon de bocht van de Oude Carrestraat heel goed opgemerkt worden.

⁹⁸ Hout was dan als energiebron zeldzaam geworden. Turf uit de bodem vormde een alternatief.

⁹⁹ Merk ook op dat de Zuidstraat vanaf 't veldmeerselken een recht verloop heeft. Dit wijst eveneens op een aanpassing in de percelering.

We mogen van een herbebossing uitgaan omdat er algemeen wordt aangenomen dat na de grote Vlaamse ontginningen (1050-1250) er amper nog bossen waren en de ommeloper van Koekelare (1705-1711) indicaties geeft voor nieuwe bebossing. Zo vermeldt de ommeloper *nieuw busg* en *jonck busg* en de Ferrariskaart (1771) toont later duidelijke bebossing aan.

Tussen de grens van Koekelare-Bovekerke en Bovekerke dorp tonen¹⁰⁰ drie perceelsblokken met een behoorlijk gelijke breedte de opdeling van het gebied aan voor het rooien van de bossen. Men neemt algemeen aan dat de moderne ontginningsbeweging dateert vanaf 1740.

Opdeling van het gebied tussen grens Koekelare-Bovekerke en het dorp van Bovekerke in drie blokken.
De sporen van de oorspronkelijke Portweg zijn hier minder zeker.

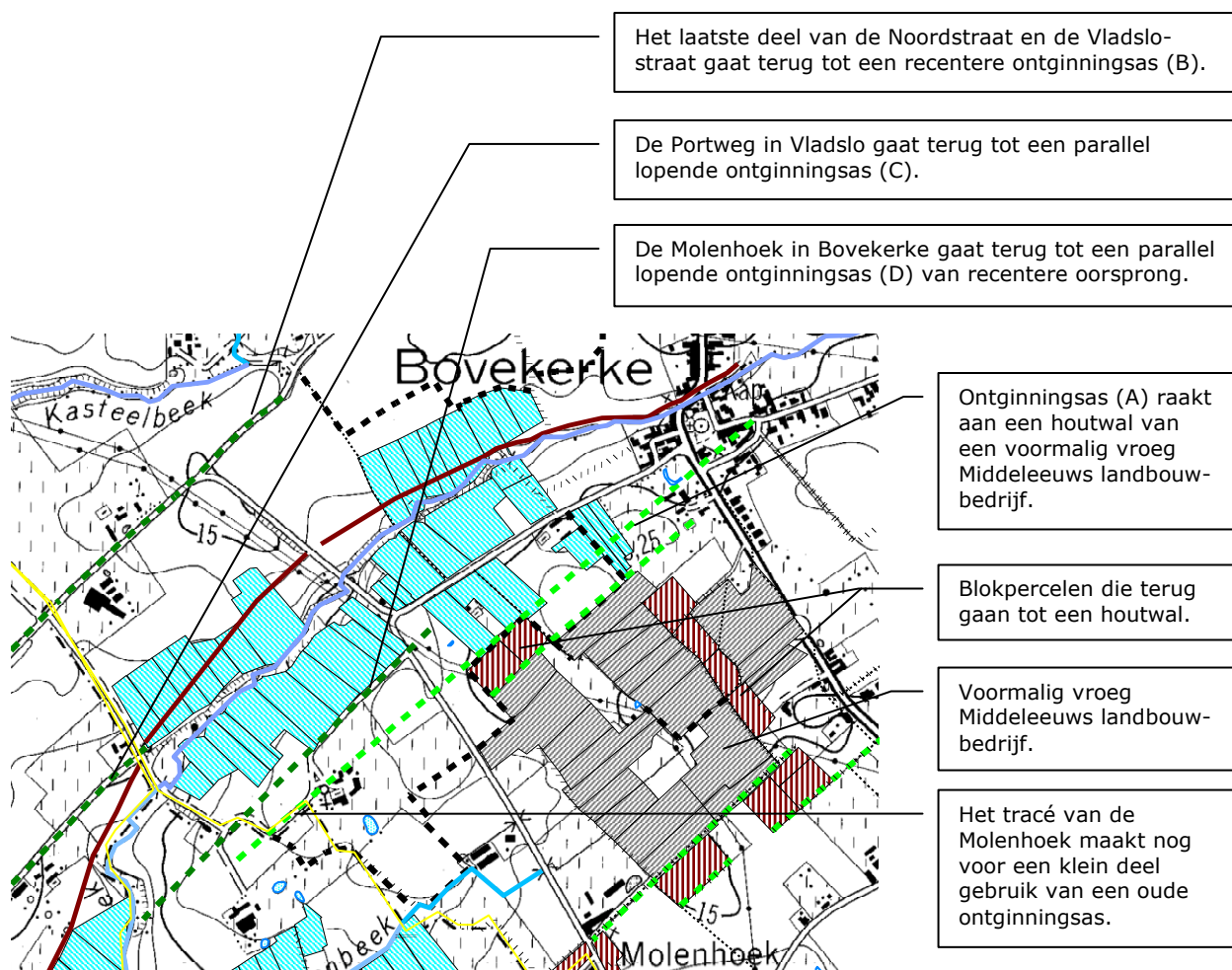
De percelering nabij de vakantiehoeve De Finesse op de Molenhoek in Bovekerke vraagt om bijzondere aandacht. Op deze locatie tonen enkele haakse bochten in de weg aan dat de Portweg hier geen natuurlijk verloop heeft. Dit alles heeft te maken met de overgang van twee verschillende ontginningsoriëntaties.

Een ontginningsas (A) raakt er aan de noordelijke zijde van een voormalig landbouwbedrijf en zijn houtwal, die we bij een eerdere studie in de percelering van Bovekerke hebben gelocaliseerd¹⁰¹. Het tracé van de Molenhoek maakt nog voor een korte afstand gebruik van deze ontginningsdreef. Ook de gemeentegrens van Bovekerke en Werken maakt eveneens nog over korte afstand gebruik van deze ontginningsdreef.

Een andere ontginningsas (B) ligt in het verlengde van de Noordstraat en vormt de Vladslotstraat in Bovekerke tot over de grens met Vladslot. Parallel aan deze ontginningsas loopt ten zuiden de as (C) die de huidige Portweg in Vladslot vormt. Dergelijk ontginningsas (D) treffen we ook aan voor een deel van de Molenhoek in Bovekerke.

¹⁰⁰ Poppkaart Bovekerke 1841.

¹⁰¹ STAELENS 2009.

Oude en recentere ontginningsassen komen bij elkaar nabij de Molenhoek (cab. Finesse – buurtwegen) in Bovekerke.

Met de ontginningsas (A), die raakt aan een houtwal waarachter minstens aan twee vermoedelijk vroeg-Middeleeuwse landbouwbedrijven schuilden, hebben we een indicatie voor veldinrichting mogelijk uit de vroege Middeleeuwen!

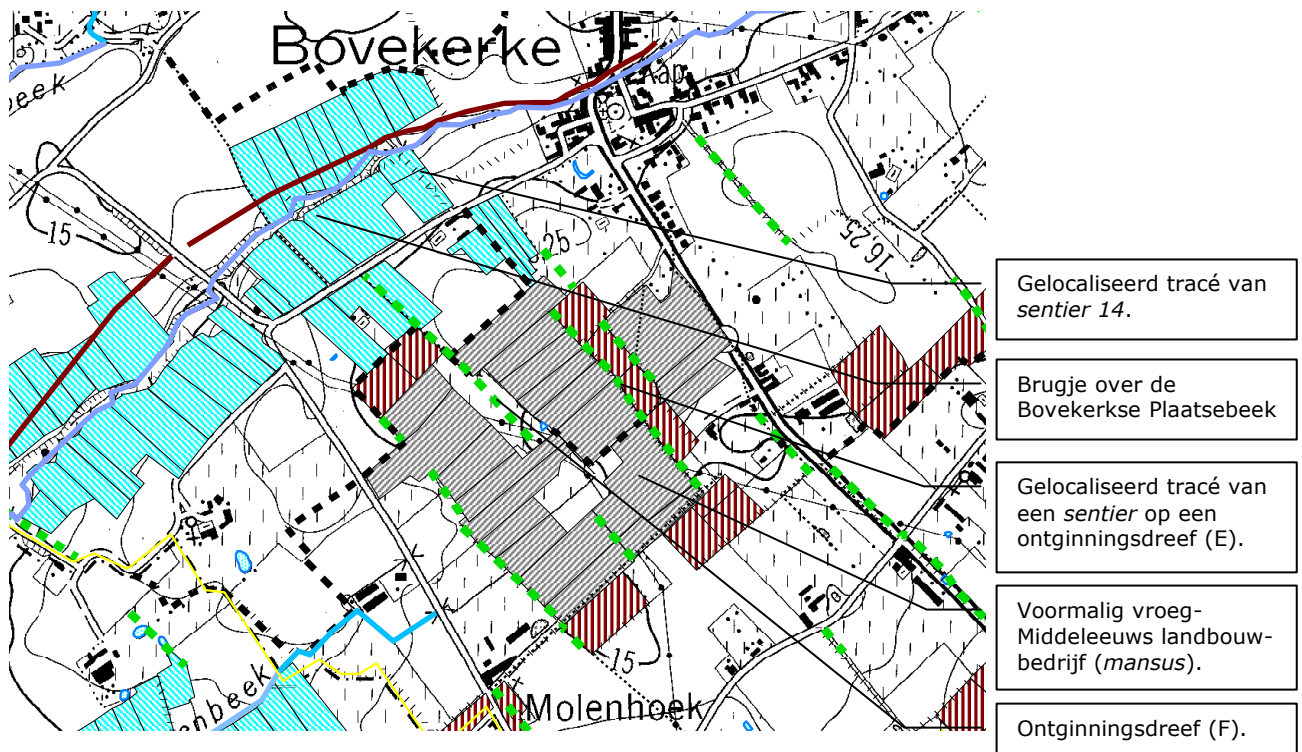
De ontginningsassen waarvan één dienst doet voor het laatste deel van de Noordstraat en Vladslostraat tot over de grens met Vladslo (B); en die van de huidige Portweg in Vladslo (C); en die van de Molenhoek (D) zijn zeker recentere assen. Immers we illustreerden net dat de huidige wegen nog gebruik maken van deze ontginningsassen.

Mogelijk gaan deze terug tot de periode van de grote Vlaamse ontginningsperiode (1050-1250)¹⁰². Dit is zeker niet onmogelijk, gezien we de lezer eerder wezen op de sporen van het voormalige neerhof in het centrum van Bovekerke die eveneens uit deze periode dateren.

Door het feit dat er voor de Portweg in Vladslo reeds in de 11de, 12de eeuw de mogelijkheid bestond om te opteren voor nieuwe ontginningsdrenen, mogen we misschien wel veronderstellen dat het oorspronkelijke tracé van de Portweg langs de beek vanaf dan sneller in onbruik kon geraken. Dit impliceert dan dat het beektracé ouder moet zijn dan de periode van de grote Vlaamse ontginningen (1050-1250).

¹⁰² We illustreren ook nu met de akte van Bovekerke uit 1119. Zie bijlage 1.

Er is nog een indicatie. Het feit dat de noordoostelijke lange zijde van een mogelijk vroeg-Middeleeuws landbouwbedrijf, voorbij de boerderij (Vladslostraat nr. 5) in het verlengde ligt van *Sentier nr. 14* tot de Bovekerkse Plaatsebeek, wijst erop dat we hier te maken hebben met een doorlopende ontginningsdreef (E).

Reconstructie van het cultuurlandschap t.g.v. een eerdere percelingsstudie.

Zoals we al eerder konden vaststellen bij de ontginningsassen (B, C, D) ligt het voor de hand dat mensen ontginningsdreeven benutten als wegen. Door de ontginningsdreef (E) merken we dat ook de veldinrichting voor de aanleg van een mogelijk vroeg-Middeleeuws landbouwbedrijf werd benut als weg.

De ontginningsdreef (E), of nabij de beek *Sentier n° 14*, wijst hier op een ontsluiting naar de omgeving van de beek. Twee percelen verder naar het westen¹⁰³ treffen we de locatie waar wij eerder een brugje over de Bovekerkse Plaatsebeek hebben gevonden¹⁰⁴.

Deze locatie komt overeen met de plaats waar de centrale ontginningsdreef (F) uit het mogelijk vroeg-Middeleeuws landbouwbedrijf de beek zou dwarsen!

Op de Poppkaart van Bovekerke (1843) werd daar waar we de centrale ontginningsdreef (F) situeren een wegeltje¹⁰⁵ getekend. Dit wijst met zekerheid op de ontsluiting van de woning van de *mansus*! Het ligt voor de hand dat bewoners van een woning ontsluiting zoeken naar een tracé dat dan al bestond.

Uit voorgaande kan het bijna niet anders dan dat het voormalige tracé van de Portweg langs de Bovekerkse Plaatsebeek ouder moet zijn dan de aanleg van het waarschijnlijk vroeg-Middeleeuwse landbouwbedrijf!

¹⁰³ Zie op de schets caerte van een hofstede van 15 feb. 1757. Op de Poppkaart situeerde het brugje zich tussen percelen 225 en 197.

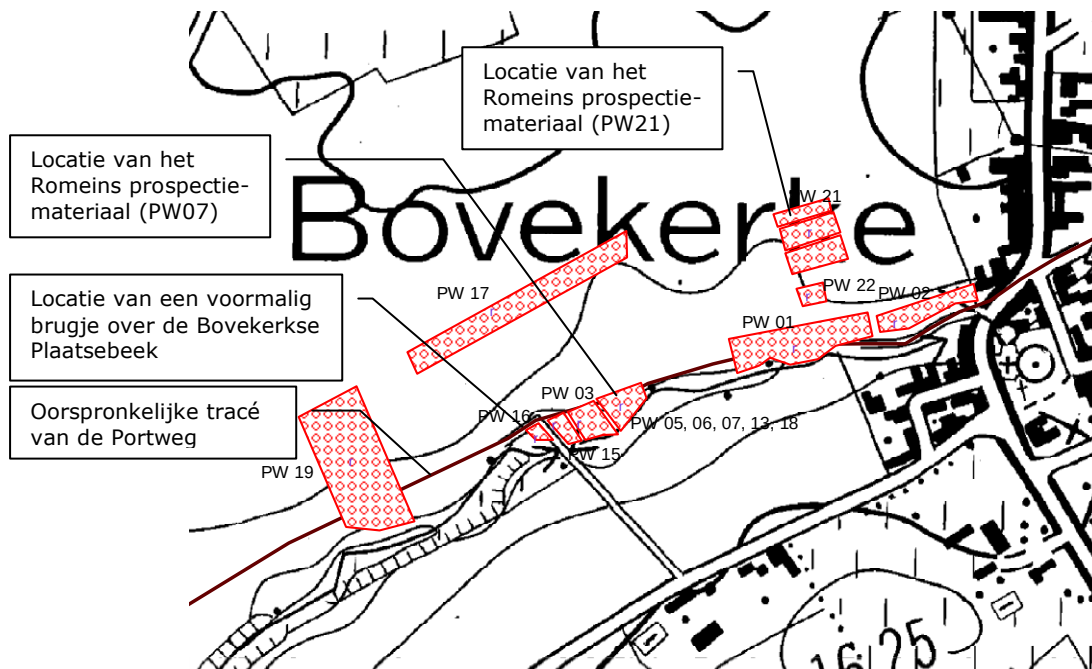
¹⁰⁴ Heden is er tegenover de hoeve Vladslostr. 5 (*Sentier n° 14*) eveneens een brug over de beek om de akkers aan de overzijde te bereiken.

¹⁰⁵ Het wegeltje is getekend tussen de percelen 551 en 500, 528 en 529, 523 en 442.

■ Prospectiemateriaal

Naar aanleiding van het historisch geografisch onderzoek van het cultuurlandschap in onze directe omgeving organiseerden Spaenhiers in de winter 2003-04 en 2004-05 wekelijkse archeologische prospecties. De Portweg heeft tijdens de prospecties steeds bijzondere aandacht gekregen.

Ter hoogte van de aansluiting van *sentier n° 14* met de Bovekerkse Plaatsebeek en nabij het dorp van Bovekerke leverde de prospectie interessant materiaal op¹⁰⁶:

Locaties van archeologische prospecties ten westen van Bovekerke.

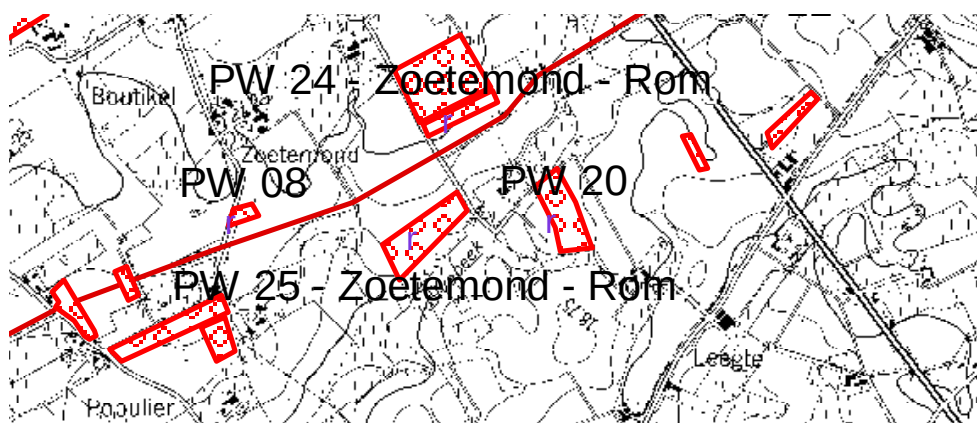

Romeins prospectiemateriaal nabij *Sentier n° 14* en de Bovekerkse Plaatsebeek (PW07).

¹⁰⁶ Met dank aan M. Dewilde (VIOE) voor de determinatie van het materiaal.

Karolingisch prospectiemateriaal nabij het dorp van Bovekerke (PW21).
Links 8ste of 9de eeuws of iets ouder. Rechts 8ste of 9de eeuws materiaal.

Locaties van archeologische prospecties te Koekelare.

Prospectiemateriaal van locatie PW20.
Bovenaan Romeins of vroeg-Middeleeuws. Onderaan met zekerheid Romeins.

Prospectiemateriaal nabij de site den grooten wallacker in Vladslo.
Het materiaal is uit de volle Middeleeuwen (PW23).

■ Conclusies percelering

Via de percelering zijn we tot de bevinding gekomen dat het tracé van de huidige Portweg in Koekelare niet teruggaat tot het oorspronkelijke tracé.

Ter hoogte van het Blauwhof hebben we in de percelering een aanduiding gevonden voor mogelijk het oorspronkelijke tracé van de Portweg. De Portweg zou dan een referentie hebben gevormd voor de aanpalende ontginning.

Ontveningsactiviteit en herbebossing hadden invloed op het oorspronkelijke tracé van de Portweg. Dit is vermoedelijk het geval geweest ten oosten van Bovekerke-dorp.

Ten westen van het centrum van Bovekerke hebben we via de percelering een indicatie dat de Portweg langs de Bovekerkse Plaatsebeek wel eens zou kunnen teruggaan tot een tracé dat al aanwezig was vóór de inrichting van vroeg-Middeleeuwse landbouwbedrijven.

Het prospectiemateriaal, gevonden langs het oorspronkelijke tracé van Portweg leverde Romeins en Karolingisch materiaal op. Hiermee kunnen we de hypothese voor de ouderdom van de Portweg kracht bijzetten.

■ Conclusie bij het onderzoek van het tracé

Het tracé van de Portweg heeft verschillende verplaatsingen gekend.

Geen enkel tracé dat vandaag nog de naam Portweg draagt heeft betrekking op het originele tracé van de Portweg.

De grote Vlaamse ontginningen (1050-1250) boden vermoedelijk opportuniteiten om het tracé van de Portweg te verleggen op nieuwe ontginningsdreven. Ook het ontstaan van de nederzetting Bovekerke en zijn ontsluiting via de Portweg ligt aan de basis voor een verplaatsing van het tracé.

Nieuwe tracés brachten het oorspronkelijke tracé van de Portweg in verval.

Het oorspronkelijke tracé van de Portweg liep van zodra mogelijk langs de rechteroever van de Bovekerkse Plaatsebeek.

Sporen in de percelering die we eerder toeschreven aan vroeg-Middeleeuwse landbouwbedrijven konden we samen met infrastructuur in relatie brengen met het oorspronkelijke beektracé van de Portweg. Hierdoor konden we besluiten dat het tracé langs de beek al aanwezig moet zijn geweest vóór de veldinrichting van deze landbouwbedrijven.

Zowel het oudste tracé van de Portweg als de recentere verplaatsingen van het tracé zijn gericht op de voormalige haven van Eindsijk in Vladslo.

De Portweg dienen we te omschrijven als een vroeg-Middeleeuwse handelsweg, die mogelijk van een nog oudere oorsprong is.

■ Het algemene kader

“Daar waar de Portweg en de Handzamerivier elkaar kruisten, moest men veranderen van transportmiddel. Goederen dienden overgeladen of tijdelijk opgeslagen te worden. Deze activiteit zorgde voor de aanleg van een haventje of landing. Een hierbij ontstane handelsnederzetting (ook van toepassing voor de opkomende steden) kennen we als een *portus* in het Latijn of *poort* in het Nederlands. De betekenis van het woord slaat letterlijk op een plaats waar koopwaren voorbijkomen.

Aangezien men zich in de winter moeilijk kon verplaatsen, zowel over een aardeweg als over water, nam het aanvankelijk tijdelijke karakter van een poort een bestendig karakter aan.

De toponiemen *Portweg*, *Porteweg*, *Poortwech* gaan bijgevolg terug tot de Middeleeuwse functie van een havenweg.

De grotere economische activiteit in dit haventje heeft aanleiding gegeven tot het beter bevaarbaar maken van de Handzamerivier. De kanalisatie van de Handzamevaart van monding tot Eindsijk gaat samen met de IJzer terug tot de 12de eeuw.

Torhout was één van de Vlaamse steden die vóór 1084 reeds recht hadden op een jaarmarkt. De andere steden met een jaarmarkt waren Brugge, Ieper, Rijsel en Mesen. Torhout was daarbij de enige stad die niet bereikbaar was via aansluitende waterwegen. Vermoedelijk is de Portweg een belangrijke verbindingsweg geweest tussen de stad en de meest nabije haven. Via de Portweg was Torhout immers verbonden met de Noordzee en via de IJzer en Ieperlee met Ieper.

Historische bronnen leren ons dat de nabijgelegen grotere haven van Diksmuide zijn havenfunctie verloor in het laatste kwart van de 12de eeuw. Filips van den Elzas verschoof toen de zeehaven van Diksmuide naar Nieuwpoort. Het is voor de hand liggend dat Eindsijk daarna aan belang inboette”¹⁰⁷.

Het is niet uitgesloten dat men voor de toenemende economische activiteit in Torhout tijdens de volle Middeleeuwen gebruik maakte van een bestaande weg.

¹⁰⁷ G. Staelens in DECORTE M., LEMMENS P., LOOTENS B., STAELENS G. 2009.

Bijlage 1: Akte 1119 met betrekking tot ontginningen¹⁰⁸

Karel, graaf van Vlaanderen, schenkt aan Hariulf, abt van Oudenburg en aan zijn monniken, twee derden van de tienden die zich uitstrekken op verlaten grond, *Utfang* genaamd, te Eernegem, Ichtegem, Koekelare en Bovekerke tot aan de grenzen met Vladslo. De gronden die reeds ontgonnen zijn voor de dood van graaf Robrecht II († 1111) vallen niet onder deze schenking. Wat de tiende betreft op de gronden die reeds in cultuur zijn gebracht vanaf de dood van Robrecht II en door graaf Boudewijn VII geschonken zijn aan Willem Malet, deze werd met de instemming van voornoemde Willem en van zijn echtgenote Lismoth, door graaf Karel aan de abt en aan de monniken van Oudenburg geschonken, in ruil voor gebeden.

† In naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest, amen.

Ik Karel, bij de gratie Gods graaf van Vlaanderen, wil bekend maken aan alle gelovigen, zowel de toekomstige als de tegenwoordige, dat, ik, omwille van de liefde voor God en voor de Heer Jezus Christus en omwille van het zielenheil van de heer Boudewijn, beroemde graaf, mijn voorganger, aan de apostel Petrus en aan zijn abt, Hariulf en de monniken van de abdij van Oudenburg, ten eeuwigden dage twee delen van de tiende gegeven en geschonken heb, namelijk twee schoven van gans de woestenij of verlatenheid, die in het Diets *utfang* of *wostinia* genoemd wordt, in de parochie Eernegem en vanuit Ichtegem en Koekelare en Bovekerke tot aan de grens met Vladslo en van alle plaatsen, behalve deze delen die voor de dood van graaf Robrecht, mijn oom, in bezit waren genomen en in cultuur werden gebracht. Al wat van deze woestenij of verlatenheid vanaf de dag van het overlijden van voornoemde graaf Robrecht en sindsdien ontgonnen is of in cultuur gebracht, zoals de allernobelste graaf Boudewijn, mijn voorvader, geschonken heeft aan Willem Malet, namelijk diezelfde tiende, heb ik vrij en bevrijd van alle rechten die ik of mijn opvolgers erop hebben, geschonken en gegeven als aalmoes aan de abt en de broeders van Sint-Pieters te Oudenburg, en dit heb ik met aandrang geëist aan voornoemde Willem. Die, opdat dit zo zou zijn, dit zowel uit zijn eigen beweging als met de vroomheid van zijn echtgenote Lismoth waargenomen heeft. Opdat de huidige en de toekomstige monniken van deze heilige plaats voor de vrede en voor ons welzijn en dat van Willem en zijn echtgenote Lismoth en voor het zielenheil van de glorieuze graven, Robrecht, die in Atrecht begraven ligt en diens allerbemindste zoon, Boudewijn, die in de fleur van zijn leven [letterlijk: in de bloem van zijn jeugd] en van zijn kracht, ach, zo snel overleden is op de 15 kalende van juli, onafgebroken de barmhartigheid van de almachtige heer zouden afsmecken en met goddelijke lofprijzingen gans de christenheid zouden dienen.

Gedaan te Brugge in het jaar des Heren 1119, op de 16de kalender van augustus, tijdens de regering van koning Lodewijk van Frankrijk, zoon van Filips.

¹⁰⁸ Met dank aan prof. B. Meijns: uit Vercauteren F., *Les actes des comtes de Flandre (1071-1128)*, Koninklijke Academie van België, Koninklijke commissie voor geschiedenis, verzameling van de akten der Belgische vorsten, 2, Brussel 1938. N. Huyghebaert betwijfelt de echtheid van deze akte in HUYGHEBAERT N. *Abbaye de St.-Pierre*.

Bijlage 2: Akte 1119 met betrekking tot de eigenkerken¹⁰⁹

Lambert, bisschop van Noyon-Doornik, schenkt aan abt Lambertus, aan diens opvolgers en aan de Sint-Bertijnsabdij, de altaren van Lissewege, Snaaskerke, Eernegem en Bovenkerke, op voorwaarde dat de lokale priesters gehoorzaamheid verschuldigd zijn aan de bisschop van Noyon-Doornik.

In naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest,

Ik Lambertus, bij de gratie Gods bisschop van Doornik en Noyon, aan broeder Lambertus, eerbiedwaardige abt van Sint-Bertijns, en aan zijn opvolgers ten eeuwigden dage.

We moeten een gezwinde en gemakkelijke toestemming verlenen aan gelovige wensen en gerechtvaardigde verlangens. Jij, eerbiedwaardige abt Lambertus, hebt immers gevraagd dat door ons een bepaald *beneficium* in ons diocees geschonken zou worden als aalmoes voor de broeders en uit dienstbaarheid aan God en Sint-Bertinus. Derhalve hebben wij, omwille van uw welwillende devotie en de vroomheid van jouw abdij, gezwind ingestemd omwille van de vergeving van onze zonden en ons *anniversarium*, na akkoord van onze aartsdiaken Robertus en na beraadslaging met onze geestelijken, en hebben wij aan jouw, abt Lambertus, en aan jouw opvolgers en aan de kerk van Sint-Bertijns het altaar van Lissewege, het altaar van snaaskerke, het altaar van Eernegem en van Bovekerke geschonken en bevestigd om in eeuwige vrijheid en in canoniek bezit met recht te houden. Het *cathedraticum* echter, en die zaken die tot het synodaal recht behoren, moeten jullie elk jaar betalen. De priesters die deze altaren zullen bedienen, moeten aan de bisschop van Doornik de verschuldigde plichtsvervulling en gehoorzaamheid betonen.

Opdat deze zaken in de toekomst onveranderbaar zouden blijven, hebben wij dit met de aanhechting van onze zegel ondertekend en gecorroboereerd door middel van de getuigenis van zij die hun handtekening hebben geplaatst.

Al wie het zou aandurven tegen ons besluit in te gaan, zal geëxcommuniceerd worden, totdat hij berouw krijgt en genoegdoening verschaft.

Dit is gedaan te Roeselare in het jaar van de geboorte van de heer 1119, tijdens de 12de indictie.

Handtekening van Lambertus, bisschop van Doornik en Noyon

Handtekening van Johannes, bisschop van Terwaan.

Handtekening van Robertus, aartsdiaken van Doornik

Handtekening van Heribertus, aartsdiaken van Doornik

Handtekening van Walterus, aartsdiaken van Doornik

Handtekening van Albericus, kapelaan

Handtekening van Nicholaus, en van Nicholaus, diakens

Handtekening van Hermannus, kanunnik van Rijsel

Handtekening van Rodulfus.

Ik Hugo, kanselier, heb dit ondertekend en mede getekend.

¹⁰⁹ Met dank aan prof. B. Meijns.

Bijlage 3: Ommeloper Vlad slo 1655 - inleiding

Somma totalis van alle de landen soo dijklanden als acker landen.

Aldus de voorschreven ommeloper gemaect belegert ende in deele gemeten bij ons chls peelaert & cornelis cemele beede geswooren lantmeters s lants vanden vrijen ten versoecke van jan Dobbelier afgaenden hooftman deser phie, p^r heins aencomende hooft man & ander phiaenen der sels phie ten beleede van gillis timmerman & jan deckere als in woonders, naer dien schepenen ende de notabele der phie van wercken op den 26e october 1655 schriftelick geinsinueert sijn geweest door den amman van aldaer jegens den 26e februari 1656 ten fijne sij als dan souden compareeren met hunne bewijsen & letteragien met nogh eenige van hunnen twege donomeert omme alsoo neffens de gedenomeerde deser prochie van vlad slo voors^t af te gaen t gescheet tusschen de voors^e phie t welcke scheede op eene beke die al verhaeckende & draeyende door een meersch liep t gonne seer disputabel was waer van de selve phien door tusschen spreken van hunne gedenomeerde over een gecomen sijn in gevolge den naervolg contracte & accoort of overeenkomst 16de meye 1656 & ander voorgaende dagen.

Alsoo proces stont te commen tusschen de phien van vlad slo & wercken ten reguarde van t'gescheet der selver op eene beke die seer disputabel was beginnende van de waterstraete tot een straetken commende uyt de noortstraete jegens d'hof^e van dh^r jacques deheere bewoont bij daniel roels die in Bovekke light wesende geheele streke al maeygars 'twels in deele wort aen getrocken bij vlad slo & in deele bij wercken waer door alle jaere groote disputen quamen ten regarde sij geene oprechte pittepaelijne en wisten door den ouderdom vande bewijsen & midts de selvs prochien elck geerne souden willen maecken eenen nieuwen terrier ofte omel^o omme alsoo alle jaere juste poijntijn & settijn te doene twelcke niet gedaen encan worden sonder alv^o een afscheet tusschen elcandere te maecken. Soo ist dat de gemeene prochien met den hooftman van sels phie van Vlad slo ter assistentie van de onderschr lantmeters geaccordeert & gecontracteert sijn dat voor als dan dat die van Wercken sullen mogen pointen & met hunne phie legger nu, en ten eeuwigen dage beginnende vande waterstraete tot de caeystr^a ofte meulen brugge, nogh het lant van heere van coudenburgh liggende van noordoosten vande sels straete commende aen tlant van heere van Salamanca paelende de sels meerschen van noord, noortoosten jegens 'tlant genaemt de bergh dat in Vlad slo light, & Soo hebben burgmers & schepenen der phien van werken lant van wijnendale ter gelycke assistentie & agriatie vande prochiaenen geconsenteert, & geaccordeert dat die van Vlad slo sullen leggen met hunne prochie tot inder eeuwighet sonder weder roepen directelickx noghte indirectelick

alle de meerschen ofte maeygarse beginnende van tlant ofte maeygars van sels heere van coudenburgh tot de straete die zuytoost oostwaert uyt de noortstraete naer de bovekercke meulen loopt, alwaer de prochien van vlad slo, wercken & bovekerke opscheeden tusschen & langst de landen van pieter merlebecq, mijn heer pozzolo, jeronimus curre, p^r de ceunynck mijn heer salamanca, & ander dat in wercken light aen zuytz^e, blijft hier mede oock doodt & escijnct elcx anders pretentien soo vande intresten als ander stucks voorts wort van wederzijde geconsenteert dat alle de meerschen op der prochien sullen gepoint en gestelt worden van jaere 1656 voorrewards sonder elck anderen eenigen in stant te doene vande voorgaende pointijn consenterende aen elck anderen dat sij de voors^e meerschen sullen mogen stellen & beterden in hunnen nieuwen terrier ofte ommeloper sonder elck anderen daer over te moeten oproepen & belovende al t'gonne voorschr. & elck point int besonder te houden doen onderhouden & ten eeuwigen dage sonder hier jegens te connen doen ofte laeten directelick noghte indirectel aldus gesaemdelick onder^t bij de voorn gecommiteerde, met interventie & assistatie van landmeters hier over geroepen, is hiervan gemaect twee gelycke voor elcke phie een coires 26 febr 1656 ondertekend J. dobbelier, p^r heijns, anthus Kemele, p^r casteleyn, Vincent Kemele, marijn minne, jan de decker, ? timmerman, wouter verschave, jaeq. Willaert, adriaen Van Stechele, Jan de cootere, xpiaen ?iegruck & f. de pours, chles Pielaert, cornelis Kemele, & p^r rogiers landmeters.

Bibliografie

BERINGS G. 1985: Het oude land aan de rand van het vroeg-middeleeuwse overstromingsgebied van de Noordzee. Landname en grondbezit tijdens de middeleeuwen, *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde, Nieuwe Reeks*, deel XXXIX, Gent, p.37-84.

DECKERS P. 2010: An illusory emporium, Small trading places around the southern north sea, *Dorestad in an international framework, New research on centres of trade and coinage in Carolingian times*, Brepols Publishers, Leiden, p.159-167.

DE FLOU K. 1931: *Woordenboek der toponymie van Westelijk Vlaanderen...*, Brugge.

DE RIVE B.-L. 1835: Canal de Dixmude a Handzaeme, *Précis Historique et Statistique des Canaux et Rivières navigables de la Belgique et d'une partie de la France*, Leroux, Brussel, p. 323-326.

DECORTE M., LEMMENS P., LOOTENS B., STAELENS G. 2009: *Brochure: Themadag Wijnendale en de Portweg*, 3 mei 2009.

DEWILDE M. 2001: Romeinse vondsten langs de Brugse Heirweg, *Jaarboek Spaenhiers 2000*, Koekelare, p. 35-50.

DEWILDE M. 2010: Westelijk kust-Vlaanderen in de 13de eeuw. De historisch-archeologische afdruk, *Jaarboek Abdijmuseum 'Ter Duinen 1138' – Novi Monasterii vol 10 – 2010*, Academia Press, Gent.

GENOOTSCHAP voor GESCHIEDENIS 1842: Chronique de la ville de Dixmude, *Annales de la société d'Emulation pour l'histoire et les Antiquités de la Flandre Occidentale*, Tome IV, Vandecasteele-Werbrouck, Brugge.

HAELEWYN R. 1971: *Oostenrijkse wegen in West-Vlaanderen*, Westvlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde, Brugge.

HEUS J. 2001: Het hof van Jan Sap (1790-1853), *Jaarboek Spaenhiers 2000*, Koekelare, p. 53-84.

HINDRYCKX K. 1995: *Beeld van een stroom, De IJzer, Netwerk van waterwegen*, Uitgeverij Lannoo, Tielt, p. 67.

LANSENS P. 1852: *Onderzoek naer het vaststellen der parochiegrenzen over het algemeen en degene van Westvlaanderen in het byzonder*, Drukkerij van J. Sackenpré, Diksmuide.

MEIJNS B. 2000: *Akten of Jeruzalem?*, Het ontstaan en de hervorming van de Kanonikale instellingen in Vlaanderen tot circa 1155, Universitaire Pers, Leuven.

MESTDAGH M. 2000: *Torhout, De geschiedenis van een stad*, uitgeverij de Beer, Torhout.

STAELENS G. 2009: Landbouwbedrijven uit de vroege en volle Middeleeuwen in het westelijk deel van Binnen-Vlaanderen, *Jaarboek Spaenhiers 2008*, Koekelare, p. 197-258.

TERMOTE J. 1990: De bewoningsgeschiedenis van de Noordelijke Westhoek in de Vroege en Volle middeleeuwen (5de-12de eeuw), *Getuigen in polderklei, Huldeboek dr. hist. Godgaf Dalle*, De Rode Bles, Veurne, p.103-118.

TERMOTE J. 1995: *Beeld van een stroom*, De IJzer, Strijd tegen het water, Uitgeverij Lannoo, Tielt, p. 43.

THYS R. 1922: *Nieuport 1914-1918, Les Inondations de l'Yser et la Compagnie des Sapeurs-Pontoniers du Génie Belge*. Henri Desoer, Liège .

VAN BELLINGEN S. 2008: Het archeologisch materiaal afkomstig van het voorhof van de Karolingische vlaknederzetting te Werken, *Jaarboek Spaenhiers 2007*, Koekelare, p. 24-76.

VANDERHAEGHEN F. 1867: *Jaerboeken van het souvereine gilde der kolveniers, busschieters en kanonniers gezegd hoofdgilde van Sint Antone*, Maetschappy der Vlaemsche Bibliophilen, Gent.

VANHOUTTE S. 2011: *Afgebakende archeologische zone, De Panne Westhoek*, Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, Zarren-Kortemark.

VANNESTE P. 2010: *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen. Inventaris van het bouwkundig erfgoed. Provincie West-Vlaanderen. Gemeente Koekelare. Deelgemeenten Bovekerke en Zande.*, Vlaamse Overheid, Ruimte en Erfgoed, Brussel.

VANOVERSCHELDE S. 1989: De waeteringhe de Be-oostersche Broucken, *Jaarboek Crekelbeke 1989*, Kortemark, p. 105-124.

WARLOP E. 1968: *De Vlaamse adel voor 1300*, Handzame.

WERBROUCK M. 1989: Watertoponiemen uit de Krekevallei volgens De Flou e.a., *Jaarboek Crekelbeke 1989*, Kortemark, p. 27-80.